ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسەر پەروەردەی منداڵ

ئەم توێژینەوەیە وەرگیراوە لە نامەی ماستەری خوێندکار

پ.ی.د. واحده حمه ویس نصرالله[١]، کانیاو ابراهیم کریم رشید[٢]

١ بەشی کۆمەڵناسی- کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتیەکان - زانکۆی سلێمانی

٢ بەشی کۆمەڵناسی- کۆلێجی پەروەردەی زانستە مرۆڤایەتیەکان - سەیدسادق

Wahida.wais@anivsul.eduiq, Kaniaw2011@gmail.com

پوختەی توێژینەوە

گرنگی دانی زانایانی کۆمەڵناسی به بابەتی پەروەردەکردنی منداڵ و ڕۆڵی ژنان لەو بوارەدا ڕەگ و ڕیشەییەکی مێژوویی هەیە، بۆیە توێژەر بە گرنگی زانیوە توێژینەوە لەسەر دیاردەیەك بكات كه لە ئێستادا زۆربەی کۆمەڵگاکانی جیهانی گرتۆتەوە، که ئەویش کارکردنی ژنانە، کەلەدەرئەنجامی ئەو پێشکەوتنە تەکنەلۆجیە و گۆڕانکارییە پیشەسازیانەوە بەسەر کۆمەڵگاکانەوە هاتووەو پێویستی زۆری ژیان وایکردووە ژنانیش شانبەشانی پیاوان کاربکەن. بەڵام ئەم کارکردنەی ژنان ڕەنگدانەوەی لەسەر پەروەردەی منداڵان دەبێت، چونکە تا ئێستاش ژن (دایك) بەیەکەم پەروەردکاری منداڵ دادەنرێت. ئەم توێژینەوەیە وەرگیراوە لە ماستەرنامەی(ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسەر پەروەردەی منداڵ)کە بابەتێکی کۆمەڵناسی پەروەردەییە، ئامانج لە توێژینەوەکە بریتیە(لە دەرخستنی ڕۆڵی کارکردنی ژنان لەسەر پرۆسەی پەروەردەی منداڵ). بۆ گەیشتن بەم ئامانجە توێژەر میتۆدی ڕوپێوی کۆمەڵایەتی بەکارهێناوە، بۆ کۆکردنەوەی زانیاریش هەستاوە بە دروستکردنی فۆرمێکی ڕاپرسی کە سنووری توێژینەوەکەی دامەزراوەکانی پەرورەردە و تەندروستی ناو شاری سلێمانیە. توێژینەوەکەش گەیشتووە بەوەی کە لێتوێژراوان بەهۆی کارکردنیانەوە کەمتەرخەم نەبوون لە چاودێریکردنی تەندروستی منداڵەکانیان و زۆرو کەمی کاتژمێری کارکردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ کاریگەری نەرێنی لەسەر دەرونی منداڵ دروستدەکات، و کارکردنی نمونەکە لە دەرەوەی ماڵ ڕۆڵی لە گەشەی کۆمەڵایەتی منداڵدا هەیە. لە کۆتایی توێژینەوەکە توێژەر کۆمەڵێك ڕاسپاردەو پێشنیاری خستۆتەڕوو.

ملخص البحث

يهتم علماء الاجتماع بموضوع التربية الاطفال ودور المرأة في هذا المجال التي لها جذور تأريخية، لذلك أختار الباحثة هذه الظاهرة الموجودة لدى المجتمعات المعاصرة ، وهي عمل المرأة التي هي نتاج التقدم في الصناعات والتكنلوجيا والمتغييرات الحاصلة على المجتمعات، والاحتياجات الآنية والضرورية التي جعل المرأة يخرج للعمل مع الرجال في شتى المجالات، و عملها لها تأثير على تربية اطفالها، لأنها أي (الام) لها الدور الأول في التربية الأطفال.

وهذا البحث استمد من رسالة الماستر في (انعكاسات عمل المرأة على التربية الأطفال) وهي موضوع علم الاجتماع التربوي، و الهدف منها الوصول الى اظهار دور المرأة على التربية الأطفال، باستخدام منهج الوصفي اعتماداً على المسح الاجتماعي، و لجمع المعلومات استخدم الباحثة استمارة الاستبيان، ثم حدد حدود البحث بأن يكون قطاعين التربية والصحة في السليمانية. و ختاما توصل البحث الى أن العينات بسبب عملهن لم يتأثرن في رعاية صحة أطفالهن، و لكن وقت العمل قلته وكثرته لها تأثير سلبي على نفسية الطفل، في المقابل عمل العينة خارج البيت لها تأثير ايجابي على نمو الطفل اجتماعياً، و استدرج الباحثة مجموعة توصيات و الاقتراحات على هذه الدراسة.

Abstract

There is a historical background for the study field parenting and the role of the women in this regard. It is the reason for the emphasizing on parenting by many different scholars as a phenomenon spread over the world and as a result of the technological advanced the women's role have also changed to be an essential part of the labour force. The women's new role as the labour force has its own cost when it comes to parenting.

This research is part of my master thesis 'Women's working outside their house and its impact on the parenting' which sociological research with aiming to discover the impact of the women's job outside their house on their parenting. Research's methodology is a social survey, and to collect information, the researcher has made a questionnaire and has spread in Sulaimani city, specifically inside the education and the health institutions. The research concludes that the women who contributed to this research, did not ignore their responsibility regarding their child's health and the women's work outside their home to a large extent have a positive/negative impact on the child's psychology. Finally, the researcher has shown some.

پێشەکی

بێگومان لەگەڵ دەستپێکی هاتنە کایەی مرۆڤدا، ژن وەك بونەوەرێکی تەواوکەر لەگەڵ پیاودا ڕۆڵی کارای لە پێکهێنانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدا هەبووە و لە ڕێکخستنی خێزان و دروستکردنی کەسانی مەزنیش حاشا لە تواناکانی ناکرێت. بایەخدان بە منداڵ و پەروەردەکردنیان ئەرکێکی گەورەیە لەسەر شانی خێزان و بەتایبەت ژنان، چونکە قۆناغی منداڵی گرنگترین قۆناغە لەژیانی مرۆڤدا و هەستیارترین قۆناغە بۆمنداڵ کە تیایدا ڕوبەڕوی گۆڕانکاریەکانی ژیان دەبێتەوە. بۆیە پێویستی بەچاودێریکردن هەیە لەو ژینگەیەی تیایدا دەژی جا ئەو ژینگەیە خێزان بێت یان قوتابخانە. بۆ ئەم کارەش منداڵان هەمیشە پێویستیان بە پاڵپشتی خێزان هەیە بەتایبەتی دایك.

باسی یەکەم: چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە

یەکەم: کێشەی توێژینەوەکە

بەهۆی هاتنەدەرەوەی ژن و کارکردنی لەدەرەوەی ماڵ گۆڕانکاری لە ڕەوتی ژیانیاندا دروستبوو، هەندێ بەرپرسیارێتی کەوتە سەرشانی ژنان کە پێشتر لە ئەستۆی پیاواندا بوو، بەمەش قورساییەکی تر کەوتە سەرشانی ژنان، سەرەرای ئیشی ماڵەوەو پەروەردەکردنی منداڵ و جێبەجێکردنی ئەرکەکانی خێزان، خۆی لە دونیای کارو کێشەکانیشیدا دەبینێتەوە، هەر بۆیە دەبێت هەوڵبدات بە گونجاندنی ڕۆڵەکانی بەلەبەرچاوگرتنی ئەرکی خێزان و پەروەردەی منداڵ و کارەکەی لە دەرەوەی ماڵ. هەڵبەتە ئەم شێوازە لە ژیانی ژنان کاریگەری دەبێت لەسەر پەروەردەکردنی منداڵ و ڕەنگدانەوەی دەبێت لەسەر ڕەفتارو ژیانکردنی منداڵ، چونکە تا ئێستاش ژنان بە

پەروەردکارو لێپرسروای یەکەمی منداڵ دادەنرێت لە کۆمەڵگادا، هەربۆیە لەم توێژینەوەیەدا کێشەکە خۆی لە ویستی دەرخستنی ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان دەبینێتەوە لە سەر پەروەردەی منداڵ، لەسەر گەشەکردنی جەستەیی و دەرونی کۆمەڵایەتی منداڵ. ئایا کارکردنی ژن لە دەرەوەی خێزان بۆتە هۆی دروستبوونی کێشە لە پەروەردەکردنی منداڵدا؟

دووەم: گرنگی توێژینەوەکە

١. گرنگی ئەم توێژینەوەیەش لەوەدایە کە تیشکی خستۆتە سەر کێشەگەلێکی هەنوکەیی سەردەمیانەیە، کە پەیوەستە بەژیانی ژنانەوە بەتایبەت ئەوانەی کاردەکەن، هەروەها پەیوەندی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی بە ژیانی منداڵەکانیانەوە هەیە.

٢. گرنگیەکی تری خۆی لەو زانیاری و داتایانەدا دەبینێتەوە کە هەڵقوڵاوی لایەنی مەیدانیە بۆ توێژینەوەکە و بابەتی توێژژینەوەکە، هاوشان بەلایەنی تیۆری وەڵامی ئەو پرسیارانە ئاشکرا دەکات کە مەبەست بووە لە توێژینەوەکەدا بەرجەستەبکرێت. سەرەڕای ئەوەی ئەم توێژینەوەیە دەرئەنجامەکانی سودبەخش دەبێت بۆ سەرجەم ڕێکخراو و گروپەکانی ژنان، بۆئەوەی بەرچاوڕون بن سەبارەت بەو واقع و دۆخ و ژیانی ژنانی خێزاندار.

سێیەم: ئامانجی توێژینەوەکە

- دەرخستنی ڕۆڵی کارکردنی ژنان لە پرۆسەی پەروەردەکردنی منداڵدا
- دەرخستنی جیاوازی کارکردنی ژنان و پەروەردەکردنی منداڵ بە پێی گۆڕاوەکانی (ئاستی خوێندەواری، کاتژمێری کارکردن)

ئەو تیۆرەی کە پشتی بەستراوە لەم توێژینەوەیەدا

تیۆری بونیادی ئەرکەکی (النظرية البنائية الوظيفية)

لەڕووی مێژووییەوە ڕەگ و ڕیشەی تیۆری بونیادی ئەرکەکی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی نۆزدە لەکاتێکدا کە فیکری پۆزەتیفی شۆڕشێکی بزوێنەرو داهێنەرانەی زانستی بوو لە دژی فیکری میتافیزیکی و ئاینی، بە مەبەستی گەیشتن بەو یاسایانەی کە واقعی کۆمەڵایەتی شیکار دەکەن(عمر، ١٩٨٢، ل٩٥).

هەریەك لە (ئەمیل دورکایم، تالکۆت پارسۆنز و میرتۆن) بە بەناوبانگترین پێشەنگانی ئەم تیۆرە دێنە هەژماردن، ئەم تێورە جەخت دەکاتەسەر پەیوەندی نێوان بونیاد و ئەرك، بەچەشنێك بونیاد بەشێوەیەکی ڕێژەیی جێگیرە، هاوکات ئەرکیش چالاکی کۆمەڵایەتی پێشکەش بە بونیاد دەکات، لە بنەڕەتدا ئامانج لەبەکارهێنانی ئەم تیۆرە، ڕاڤەکردنی ڕۆڵ و ئەرکی کۆمەڵایەتی هەر دیاردەیەك، یا هەر سیستەمێکی کۆمەڵایەتیە کە لەنێو بونیادی گشتیدا ئەنجامی دەدات (والی، ٢٠٠٦، ل٣٨٠-٣٨١). کۆمەڵناس (پارسۆنز) وەك بونیادگەرێکی ئەرکەکی پێی وایە بونیادی کۆمەڵایەتی لە چەند سیستەمێك (نەسەقێك) پێکهاتووە، ئەم سیستمانە کۆمەڵێك لە پەیوەندی نێوان تاکەکان دەگرێتەوە، کە هەریەکێك لەم سیستمانە دەگەڕێتە بۆ سیستەمی لەو بچوکتر کە لە نێوان دوو کەس یا زیاتردا هەیە، هەروەها خێزانیش یەکێکە لەو سیستمانەی نێو بونیادی کۆمەڵایەتی کەلە نێو خۆیدا سیستمی بچوکترو ئەرکی جۆراو جۆر و دیاریکراو بەدیدەکرێت، هەروەها پێی وایە بونیاد و ئەرکی خێزان لەسەر بنەمای دوو جۆر ڕۆڵی جیاواز پێکدێن کە یەکێکیان خۆنەویست و سروشتییە ئەوی دیکەشیان لەرێی بۆماوەی کۆمەڵایەتی و ژینگەی دەوروبەروە دێنە ناو سیستمی خێزانەوە ودەبنەهۆی چەسپاندنی بونیاد و ئەرکەکانیشی (فرح، ١٩٨٩، ص٢٢٩).

هەر لەم ڕوانگەیەوە (پارسۆنز) وایدەبینێت کە سیستەمی(نەسەق)ی دایك ومندالْ بەشێکەلە سیستەمی خێزان کە مندالی پێوە دەبەسترێتەوە، کە ئەم سیستمە (نەسەقی) لای پارسۆنز بە گرنگترین نەسەق دادەنێت کە بونیادی کۆمەڵایەتی لێ پێکهاتوو، چونکە پەیوەندی نێوان دایك و منداڵەکەی ڕەنگدانەوە و کاریگەری دەبێت لەسەر بونیادە کۆمەڵایەتیە گەورەکە و نەسەقی دایك و منداڵ دەبەسترێتەوە بەنەسەقە کۆمەڵایەتیەکانی تری ناو خێزان کە ڕەنگدانەوەی دەبێت لەسەر پەیوەندی دایك بە هاوسەرو براکانیەوە، هەروەها دایك ڕاگرە لە نێوان نەسەقی دایك و منداڵ و نەسەقی خێزان و بونیادی کۆمەڵایەتی کە دواجار ئەم نەسەقانە کاریگەر دەبن بە دامەزراوە کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیستمەکانی ناو بونیادەکە، هەروەها کاریگەر دەبێت بە پێگەی دایك لە کۆمەڵگا گەورەکان وە پێگەی لە سیستمی خێزاندا، جگە لەمانەش بەو ڕۆڵانەی لە ناوەو لە دەرەوەی خێزان دەیگێڕێت (فرح، ١٩٨٩، ل٢٤٦). هەروەها (پارسۆنز) پێیوایە بەدەستهێنانی سەقامگیری و هاوسەنگی لەناو بونیادی کۆمەڵایەتی پێویستە گرنگی تەواو بە هەریەك لە پرۆسەی بە کۆمەڵایەتیبوون کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بدرێت چونکە ئەم دوو هۆکارە تاك دەگوێزنەوە بۆ نێو سیستەم و یاسا کۆمەڵایەتیەکان تا لێی لانەدات و سەقامگیری سیستەمەکە نەشێوێنێت، لە ناو ئەو دوو پرۆسەیەدا بەهاو پێوانە کۆمەڵایەتیەکان پلەی یەکەم وەردەگرن لە کۆنترۆڵکردن و سزادانی تاك لە کۆمەڵگادا چونکە بەبێ ئەوانە ناتوانرێت سەقامگیری لە بونیادی کۆمەڵایەتی و سیستەمەکانی دیکەشدا دەستەبەربێت (عمر، ١٩٨٢، ل١٢٩).

سەرەرای ئەمانەش کارێکی تر کە پارسۆنز کردویەتی ئەوەیە کە پێناسەیەکی تازەی بۆ پرۆسەی پەروەردەکردنی منداڵ داناوە و دەریخستووە کە پرۆسەی فێربوونە و پشت دەبەستێت بە ئامۆژگاریکردن و یەکبوون لەگەڵ چوارچێوە عەقلی و سۆزداری و ئاکارییەکان لای منداڵ و گەورەش، پرۆسەیەکیشە ئامانجی یەکگرتنی ڕەگەزەکانی کلتوورە لە سیستەمی کەسێتیدا، ئەم پرۆسەیە بەردەوامە هەر لە لەدایك بوونەوە کە لە ناو خێزانەیە و دواتر قوتابخانەو، دەستەی هاوڕێیان، ئیتر لێرە بە دواوە هەتا مرۆڤ گەورەتر بێت پرۆسەی پەوەردەکردن بەردەوام دەبێت بە فراوانی بازنەی کارلێکەکانی لەگەڵ ئەوانی تردا، کەواتە بە بڕوای پارسۆنز پرۆسەی پەروەردەکردن پرۆسەیەکی بەردەوامە کۆتایی نییە و ئاماژەیە بە چالاکی بونیادی کۆمەڵایەتی، هەر بۆیە بونیادی کۆمەڵایەتی بەدەوام پەستان دەخاتە سەر تاك بۆئەوەی خۆی بگونجێنێت لەگەڵ ئەوانی تردا، و هەموو ڕۆژێك شتێکی تازە فێر بێت (فرح، ١٩٨٩، ص٢٥٥). ئەو هۆکارانەی کە بوونەتە ئەوەی ئەم تیۆرە بەکاربهێنین لە توێژینەوەی (ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسەر پەروەردەی منداڵ) لەم چەند خاڵەدا دەخرێنە ڕوو:

١. سەبارەت بەوەی کە بابەتی توێژنەوەکە دەربارەی ڕەنگدانەوەی کارکردنی دایکە لەسەر پەروەردەی منداڵ، هەڵبەتە بابەتی خێزان و ڕۆڵی دایك لەناو خێزاندا، یەکێکە لە گرنگترین ئەو بابەتانەی کە کۆمەڵناسی لە شیکردنەوەی ئەرکی گروپ و کۆمەڵە جیاوازەکاندا بەکاریدەهێنێت، هەروەها تیۆری بونیادی ئەرکەکی یەکێکە لە ئاراستە سەرەکیەکانی ناو کۆمەڵناسی هاوچەرخ، لە بەناوبانگترین تیۆرەکانە بۆ شیکردنەوەو لێکۆڵینەوەی خێزان چ لەڕووی بونیادەوە و چ لەڕووی ئەرکەوە. شایەنی باسە یەکێك لە بەکارهێنانەکانی ئەرك بریتیە لەو پشك و بەشداریانەی کە گروپ (گشت) بەجێی دەهێنێت بەرامبەر (بەش) یا بەرامبەر پێکهاتە هاوبەشەکانی، بە مانایەکیتر ئەو ئەرك و کارانە کە گروپە گەورەکان لە پێناو گروپە بچوکەکان ئەنجامی دەدەن. بۆ نموونە ئەو ئەرك و بەرپرسیاریەتیانەی خێزان (دایك) کە لە پێناو سەلامەتی منداڵە بچوك و گەورەکانیدا پێی هەڵدەسێت.

٢. لەژێر ڕۆشنایی دیدو بۆچونی تێۆری بونیادی ئەرکەکیدا دەتوانرێت باس لە ڕۆڵی کارکردنی ژن بکرێت لەسەر پەروەردەی منداڵ. بەو پێیەی خێزان دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتیە و خاوەن بونیادی خۆیەتی، لەڕێگەی پێوەری

تایبەتی خۆیەوە ڕێكخستن و كۆنترۆڵكردن فەراهەم دەكات ئەمە لەلایەكەوە لەلایەكی ترەوە لە كۆمەڵێك ئەندام (دایك، باوك، خوشك وبرا، هەندێجار نەنك و داپیرە. . . هتد) پێكدێت، هەریەك لەو ئەندامانە ئەركی خۆی هەیە و پێكەوە تەواوكاری یەكترن. بەڕێوەچوونی ئەركەكان بەشێوەیەكی ئاسایی دەبێتە مایەی جێگیربوونی دۆخی هاوسەنگی ڕێژەیی. لادانی ئەركەكان لە ڕەوتی ئاسایی خۆی، یان هەڵنەسانی هەریەك لەو ئەندامانە بە ئەركی سەرشانی خۆی بەشێوەی ئاسایی، دەبێتە مایەی تێكچوونی دۆخی هاوسەنگی خێزان، ئەو كاتەش ئەو دامەزراوەیە دەكەوێتە هەوڵی گێڕانەوەی دۆخی هاوسەنگی. جا ئەو كارەی دایك دەیكات لە دەرەوەی ماڵ دەبێتە هۆی ئەنجامدانی دوو ڕۆڵی جیاواز، یەكەمیان ڕۆڵی وەك دایكێك لەناو ماڵ و خێزانەكەیدا كە بەپرسی سەرەكییە لە پەروەردە و بەخێوكردنی منداڵەكانیدا، دووەمیشیان ڕۆڵی وەك دایكێكی ئیشكەر لە دەرەوەی ماڵ. ئەگەر هاتوو دایك نەیتوانی هاوسەنگی لە نێوان ژیانی كارو پیشەیی و ژیانی خێزانیدا ڕابگرێت ئەوا خێزان كە سەرەكیترین دامەزراوەی كۆمەڵایەتی ناو كۆمەڵگایە تووشی نا هاوسەنگی و لێكترازان دەبێت. هەروەها دەبێتە هۆی مایەی تێكدانی دۆخی هاوسەنگی ڕێژەیی ناو خێزان و ئەندامەكانی تریش چونكە بە بەپێی دابونەرێتیە چاوەڕوانیەكانی كۆمەڵگا بێت ئەوا گرنگترین ڕۆڵێك پێشبینی دەكرێت لە ژن ڕۆڵ گێڕانیەتی لەناو ماڵ و خێزانەكەی وەك دایكێك.

باسی دووەم: پێناسەی چەمكەكان

١- كاركردن: العمل/ Working

١- كاركردن: ئەنجامدانی ئەرك گەلێكە كە لەخۆگری تێچوونی هەوڵ و تێكۆشانی دەرونی و جەستەییە و ئامانجەكەشی بەرهەمهێنانی كاڵاكان و خزمەتگوزارییە پێویستیەكانە بۆ دەستبەركردنی پێداویستیە مرۆڤیەكان، كاركردن لەبەرامبەر دەستهەقە دیاریكراوەكانەوە ئەنجامدەدرێت. (گیدنز، ٢٠٠٩،ل ٦٧٠)

٢- هەموو هەوڵێكی مرۆڤە كە دەیخاتەگەڕ، فیكری یا هونەری یا بازوویی بێت، بەرامبەر كرێیەك هەمیشەیی یا كاتی یا وەرزی بێت (النصار، ١٩٩٧، ص٦٣)

پێناسەی ئیجرائی بۆ كاركردن: هەوڵێك و چالاكیەكی عەقڵی یا جەستەییە كە تاك ئەنجامی دەدات بۆ پڕكردنەوەی لایەنی مادی و مەعنەویەكانی لە ژیانی ڕۆژانەیدا.

٢- ژنی كاركەر (ئیشكەر): المرأه العامله/ Woman workers

١- ژنی ئیشكەر: بریتییە لەو ژنەی كارێك بەئەنجام بگەیەنێت لەدەرەوەی چوارچێوەی خێزان ئەویش بەمەبەستی بەدەستهێنانی پێگەیەكی كۆمەڵایەتی و دەستكەوتی ئابووریدا. (عبدالفتاح، ١٩٩٠، ص١٠٦)

٢- بریتییە لەو ژنەی كە كارێك یا پیشەیەك بەئەنجام دەگەیەنێت لەدەرەوەی ماڵی خۆی كە چەند كاتژمێرێك لە كاتی خۆی تەرخان دەكات لەبەرامبەر وەرگرتنی كرێیەك بۆ پڕكردنەوەی بژێوی ژیانی ڕۆژانەی. (مەلیكە، ٢٠٠٤، ل٧)

پێناسەی ئیجرائی بۆ ژنی كاركەر (ئیشكەر):

لەم توێژینەوەیەدا مەبەستمان لەژنی ئیشكەر ئەو ژنە فەرمانبەرانەیە كە لە كەرتی پەروەردەو تەندروستی كاردەكەن و لەبەرامبەر كارەكەیان پاداشتی ماددی و مەعنەوی وەردەگرن.

٣- پەروەردە: التربیه/ Education

١- پەروەردە لای (ئەفلاتون): پڕۆسەی ڕاهێنانی ئاكارییە، یا هەوڵدانێكی ئارەزومەندانەی نەوەی كۆنە لە پێناو گواستنەوەی دابونەریتی باشی ژیان، هەروەها گواستنەوەی ئەو داناییەی كە گەورەكان بەئەزموون پێی گەیشتوون بۆ نەوەی تازە(ئەفلاتون، ٢٠٠٦، ل٣٣٩).

٢- بەلای جۆن (دیوی)یەوە ئاماژەیە بۆ کۆمەڵێك پرۆسە کە کۆمەڵگا دەتوانێت لەڕێگەیەوە زانیاری و ئامانجەکانی بگەیەنێت لە پێناو پارێزگاریکردنی لە مانەوەی، ئەوەش تازەبوونەوەی بەردەوامبوونی خودە لە ڕێگەی گەشەسەندنی زیاتر چونکە بەبڕوای ئەم زانایە ژیان خۆی لە تازەبوونەوەو گەشەسەندندایە. (جعنين، ٢٠٠٩، ص٥١)

پێناسەی ئیجرائی بۆ چەمکی پەروەردە:

لەم توێژینەوەیەدا پەروەردە بریتیە لەپەروەردەکردنی لایەنی جەستەیی کە مەبەستی چاودێریکردن و گرنگی پێدانی منداڵە لە خواردن و خواردنەوەی تەندروستی و پێداویستیە ماددیەکانی ڕۆژانەی. لایەنە دەرونیەکەی گرنگیدان بە تواناکانیان و چاندنی بەهاکانە لە کەسێتی منالدا، و بڕوا بە خۆبوون و ڕێزگرتنی بەهاکان و ئاسایشی دەرونیە بۆمنداڵ. لایەنە کۆمەڵایەتیەکەش مەبەستی لە ڕووی ئاکاری و پەیوەندی کۆمەڵایەتی لەگەڵ ژینگەی دەوروبەری هەم ژینگەی خێزانی و هەم ژینگەی دەرەوەی خێزانی و خۆگونجاندنی لەگەڵ هاوڕێ و هاوتەمەنەکانی، بۆ بەدیهێنانی ئەم شێوازی پەروەردەیە منداڵ پێویستی بە دایکە تا بتوانێت هەموو ئەمانە دەستەبەر بکات.

٤- منداڵ/ الطفل/child

- منداڵ ئەو تاکەیە، لە قۆناغەکانی تەمەنیدا پشت بە کەسانیتر دەبەستێت، بەتایبەت بەرپرسانی لەناو خێزان وەك دایك و باوك، تاوەکو دەگاتە قۆناغی پیشتبەستن بەخۆی لە ڕووی دەرونی وتواناکانی و پێگەیاندنی کۆمەڵایەتیەوە. (قطامي و برهوم، ١٩٩٧، ص١٧).

- پێناسەی منداڵ لە ڕیکەوتنامەی مافەکانی منداڵ لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە-(١٩٩٠) دەرچووە: منداڵ بریتیە لەو(مرۆڤەی تەمەنی هەژدە ساڵی تێنەپەراندبێت، بەپێی یاساش بەر لەم تەمەنە باڵق نەبووبێت)(اتفاقيه حقوق الطفل، ١٩٩٠، ص٧).

-پێناسەی ئیجرائی منداڵ: بریتیە لەو قۆناغەی تەمەن کە تێیدا تاك پشت بەکەسانی دەوروبەری دەبەستێت بۆمانەوەی، لەم توێژینەوەیەدا بۆ زیاتر لەسەر ووردەکاری توێژینەوەکە تیشك خراوەتە سەر پرۆسەی پەروەردەکردن و ڕۆڵی دایك لە گەشەکردنی جەستەی و دەروونی و کۆمەڵایەتی منداڵان لە تەمەنی (٢-٥)ساڵان.

باسی سێیەم/ توێژینەوەکانی پێشوو

یەکەم: توێژینەوە عێراقیەکان:

١-توێژینەوەی (عبدالله - ١٩٨٢) بە ناونیشانی (کێشە کۆمەڵایەتی و کلتوریەکانی ژنی ئیشکەر لە ناوچەی حوکمی زاتی). توێژینەوەیەکی مەیدانیە لەسەر کێشەکانی ژنی ئیشکەر لە شاری سلێمانی ئەنجامدراوە، ئامانجی ئەم توێژینەوەیە زانینی گرنگترین کێشە کۆمەڵایەتی و کلتوریەکانی ژنانی ئیشکەر لە ناوچەی حوکمی زاتی لە کوردستان و چارەسەرکردنیان بەشێوەکی زانستیانە بۆ گۆنجاندنیان لە نێوان ڕۆڵە جۆربەجۆرەکانە. توێژەر ڕێبازی ڕوپێوی کۆمەڵایەتی بەکارهێناوەو نمونەیەکی هەڕەمەکی دیاریکردووە کە پێکهاتووە لە (٢٠٠) ژنی ئیشکەر، توێژەر ڕێگای چاوپێکەوتنی فەرمی هەڵبژاردوە وە جەختی کردۆتە سەر شێوازی تێبینیکردن بە بەشداریکردنەوە، هەستاوە بە کۆکردنەوەی زانیاری لە ڕێگەی فەرمی ڕاپرسییەوە. لە گرنگترین دەرئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە:

١- بە پێی توێژینەوە ڕێژەی (٦٨٪) لە ژنانی هاوسەرداری ئیشکەر هەستناکەن کە کارەکانیان هۆکارێکە بۆ پشت گوێخستنی مناڵەکانیان، (٧٢٪)ی لە نمونەکە دڵنیایی دەدەنەوە بەوەی پەیوەندی نییە لەنێوان کەمتەرخەمی ژنی ئیشکەر و چاودێری کردنی مناڵ و لایەنە کۆمەڵایەتیەکان.

٢- لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە دەریخستووە کە پەیوەندیەکی بەهێز هەیە لە نێوان قەبارەی خێزان و زۆری کێشە کۆمەڵایەتیەکانی نێو خێزان و نەبونی ئارەزووی وەچە خستنەوەی زۆر.

٣- بەپێی توێژینەوەکە (٦٨٪) ژنانی ئیشکەر جەختیان کردە سەر کاریگەری کێشەی ژن لە ماڵدا لەسەر کارە پیشەییەکەی، هەروەها ژنی ئیشکەر توانای بەرپرسیارێتی و بڕیاردانی هەیە لە خێزاندا.

دووەم/ توێژینەوە عەرەبیەکان:

١-توێژینەوەی (یوسف - ٢٠٠٣) بەناونیشانی (کاریگەری ئیشکردنی دایك لەسەر پەروەردەی منداڵەکانی) توێژینەوەیەکی مەیدانیە لەسەر هەندێك لە دایکانی ئیشکەر لەشاری (الشراقه) لە جەزائر ئەنجامدراوە. ئەم توێژینەوەیە هەوڵیداوە بۆ زانینی ئەو ڕەنگدانەوەیەی کە دروستدەبێت لەسەر پەروەردە و چاودێریکردنی منداڵ بەهۆی چونەدەرەوەی دایك بۆ ئیشکردن. ئامانجی ئەم توێژینەوەیە هەوڵدان بۆ زانینی گرنگنرین ئەو هۆکارانەی کە بونەتە بەربەست لەبەردەم دایکی ئیشکەر لە هاوسەنگ ڕاگرتنی نێوان ئەرکی خێزانی و ئەرکە پیشەییەکەیدا.

گرنگترین ئەو دەرئەنجامانەی کە ئەم توێژینەوەیە پێی گەیشتووە:

١- درێژی ماوەی کارکردنی دایك بەشێوەیەکی نەرێنی کاردەکاتەسەر پەروەردەی منداڵ، بەتایبەت ئەو دایکانەی هەر لەبەیانی زووەوە منداڵەکانیان بەجێدەهێڵن تا درەنگانێکی ڕۆژ. زۆرینەی نموونەی توێژینەوەکە ڕایان وابوو کە ئەو کاتەی هەیانە لەماڵەوە گونجاو نییە بۆ پەروەردەکردنی منداڵ بەشێوەیەکی تەندروست.

٢- هۆکاری سەرنەکەوتنی دایکی ئیشکەر لە نێوان کاری دەرەوەو ماڵەوەیدا دەگەڕێتەوە بۆ هۆکاری کۆمەڵایەتی نەك بۆ هۆکاری خودی. لەو هۆکارنەش نەبوونی کەسێکی دی کە گرنگی و چاودێریکردنی منداڵ بگرێتەخۆی، هەروەها کێشەخێزانیەکان کە بەهۆی بەرەنگاری کەسوکاری مێردەوە دووچاریان بووە، سەرەرای نەبوونی باخچەو دایەنگای گونجاو نزیك لە شوێنی کارەکانیان.

٣- دەرئەنجامی توێژیتەوەکە دەریخستووە کە دایکی ئیشکەر زیاتر لەهەوڵی سنووردارکردنی وەچەخستنەوەو منالبووندایە وەك لە دایکێك کە لە ماڵەوەیە، لێرەوە دەردەکەوێت کە ئیشکردنی ژنان هۆکاربووە بۆ بچوکبوونەوەی قەبارەی خێزان.

سێیەم: توێژینەوە بیانییەکان

١- توێژینەوەی (ئەلەهدینو ئەبرو و ڕۆشەن ئەلی موغیری)(Allahdin Abro andRosan Ali Mugheri - 2012) بەناونیشانی (کاریگەری ئیشکردنی دایك لەسەر گەشەکردنی منداڵ).

ئەم توێژینەوەیە لە وڵاتی پاکستان ئەنجامدراوە لەکاتێکدا هەڵبژاردن لەنێوان پەروەردەی منداڵ و کارکردن لەدەرەوەی ماڵ هەڵبژاردنێکی سەخت بووە بۆ دایکە پاکستانیەکان هەربۆیە ئەم توێژینەوەی هەوڵی داوە بەخستنەڕووی کاریگەری ئیشکردنی دایك لەسەر زوو گەشەکردن و ڕاهێنان و کارامەیی منداڵ، گرنگترین ئامانجەکانی ئەم توێژینەوەیە پێکهاتبوو لە:

١- بۆ خستنەڕووی پەیوەندی نێوان دایکی ئیشکەر و منداڵەکەی.

٢- کاریگەری ئیشکردنی دایك لەسەر(گەشەکردن مەعریفی، کۆمەڵایەتی، سۆزداری، زمان)ی منداڵ

٣- کاریگەری ئیشکردنی دایك لەسەر متمانە بەخۆبوونی منداڵ.

لە گرنگترین دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکەش بریتی بوولە:

١- پەیوەندی سـۆزداری نێوان دایکی ئیشـکەر و منداڵەکانی بەرەو لاوازی دەڕوات. ئەویش بەهۆی ئەوەی دایك لە کاتێکی زوودا دەچێتەوە سـەر کارەکەی منداڵە سـاوەکەی بەجێدەهێڵێت لەلای یەکێك یا دامەزراوەیەك بەمەش پەیوەندی نێوان دایك و منداڵ لاواز دەبێت.

٢- کارکردنی دایك کاریگەری نییە لەسـەر گەشـەکردنی مەعریفی و کۆمەڵایەتی و زمانی منداڵ بەڵام کاریگەری هەیە لەسـەر لایەنی سـۆزداری منداڵ ئەویش بەهۆی ئەوەی کە دایك کاردەکات لەدەرەوەی ماڵ ناچار منداڵ دەدرێتە دەست کەسێکی تر کەهەرگیز ناتوانێت جێگرەوەی دایك بێت.

٣- ئیشـکردنی دایك کاریگەری هەیە لەسـەر متمانەبەخۆبوونی منداڵ بەتایبەت لەلای کچان، کچانی ژنی ئیشـکەر دایکیان بە نمونە وەردەگرن و هەوڵدەدەن لە داهاتوودا لە دایکیان بچن لە کارکردن و بەڕێوەبردنی ژیانی خێزانی.

چوارەم: گفتوگۆکردنی توێژینەوە هاوشێوەکان:

بەشـێوەیەکی گشـتی هەرچی توێژینەوەکانە گرنگیان داوە بە ئەو ژنانەی کارێك دەکەن لە دەرەوەی ماڵ، یا بەو پاڵنەرو هۆکارانەی وایکردووە ژنان کاربکەن لە دەرەوەی ماڵ، یا ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسـەر پەروەردەی منداڵەکانیان و پەیوەندیە خێزانی و کۆمەڵایەتیەکانیان. و زۆربەی توێژینەوەکان لە جۆرو میتۆد و هەڵبژاردنی نمونەکە و ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاریەکانەوە نزیکایەتیان لەگەڵ یەك هەیە و لەگەڵ توێژینەوەکەی ئێمەشـدا بەهەمانشێوە یەکدەگرنەوە.

باسی چوارەم: ژن (دایك) وەك پێشەنگێك لە ژیانی منداڵدا

دایکایەتی بەمانای قبوڵکردنی بەرپرسیارێتی گرنگ و گەورە لەلایەك و لەلایەکی تریشـەوە چونە ناو ژیانی خێزان و ئەرکەکانی چونکە گەورەترین ئەرك لە پەروەردەکردندا دەکەوێتە سەرشانی دایك و باوك بەڵام بە پلەی یەکەم دایك، خۆ ئەگەر دایك وباوك لە ئامادەباشیدا نەبن ئەوا لە ئاست بەرپرسیارێتی ئەرکەکانیاندا دەبن و بەرەنگاری کێشەکانی ئەم سەردەمە دەبنەوە، دروستبوونی منداڵ لەڕووی زانستیەوە لە خانەی دایك و باوکەوەیە بەڵام زۆربەی تاقیکردنەوە زانستیەکان سەلماندویانە کە کاریگەری دایك زیاترە لەسـەر منداڵ وەك لە باوك، لەبەرئەوەی شێوەی ژیانی منداڵ لە ڕەوشت و ئادابی، هەڵسوکەوتی لە باوەشی دایکەوە وەردەگرێت بەتایبەت لەسەرەتاکانی ساڵانی تەمەنیدا، هەربۆیە دایك دەتوانێت کاریگەری سروشتی خۆی لەسەر منداڵەکان دروست بکات و هۆکارێك بێت بۆ چاندنی خۆشەویستی و کاری چاکە، لێبوردەی، وەفاداری، زۆرێکی تری بەهاکانی ژیان لەناو دڵی منداڵدا، بەڵام ئەگەر دایك ئەم بەرپرسـیارێتیە پەروەردەییەی لەسـەر شـانی بەدڵسـۆزیەوە نەگەیاند و کەمتەرخەمی تیاکرد ئەوا کۆمەڵگە توشـی داڕمان و فەوتان دەبێت و تاکی سـەرلێ شـێواو بێباك بەرهەم دێت (القائمی، ١٩٩٤، ص٤٢). هەربۆیە دایك ڕۆڵێکی سـەرەکی هەیە لە پەروەردەکردنی منداڵدا چونکە منداڵ هەر لەسەرەتای تەمەنیەوە بەتەواوەتی پشت بە دایکی دەبەستێت بۆ تێرکردنی پێداویستیە سەرەتاییەکانی وەك تێربوون و پاککردنەوەو چاودێریکردن، بەڵام ئەرکی دایك تەنها ئەرکە بایەلۆجیەکان نین بەڵکو تەوەرە چالاکە پەروردەییەکەی ناو خێزانە کەبەرپرسـیارێتی پەروەردەی منداڵ دەکات لەسـەرەتای سـێ ساڵی قۆناغەکانی منداڵیدا بە بەخشینی خواردن و خواردنەوە، وزەی دەرونی و سۆز بە منداڵەکەی و گرنگی پێدانی، کە ئەمانە هۆکارن بۆ قبوڵبوونی ڕەفتارە کۆمەڵایەتیەکان، ئەو خۆشـەویسـتی و گرنگی پێدانەی دایك وا دەکات کە هۆگری بۆ کۆمەڵ و کۆمەڵگەش دروست ببێت (فرح، ١٩٨٩، ص٢٤٧).

لەبەرئەوەی دایك بە یەكەمین پەروەردكاری مرۆڤ دادەنرێت، كاری پەروەردەش وەك فەیلەسوفی فەرەنسی (جان جاك ڕۆسۆ)دەڵێت: ئەركێكی مەترسیدارە، لێرەدا مەبەست لە مەترسی هەستیاری و ترسناكی ئەو قۆناغەیە كە منداڵ لە دۆخی بەردەوام وەرگرتنی نۆرمەكانە لە پەروەردكارانەوە، دایكیش پێدەرێكی سەرەكی نۆرمە بە منداڵ، ئەو نۆرمانەی كە خۆی هەیەتی و ئەو ڕێبازی ژیانەی كە باوەڕی پێیەتی لەرێگەی پەروەردەوە ڕۆژانە دەیبەخشێت بەنەوەكانی، هەروەها (ڕۆسۆ) وای دەبینێت كە منداڵ بە پاكی لەدایك دەبێت هیچ شتێك خراپی ناكات مەگەر پەروەردكاری خراپ، لە سەردەمی روسودا منداڵەكان دەنێرانە لادێكان بۆ ئەوەی لای پەروەدكارە لادێیەكان پەروەردە بكرێن، دایكان سەربەست دەبوون لەو ماوەیەدا و بە ئارەزووی خۆیان دەگەڕان، بەلام ئەمە لای (ڕۆسۆ) بە گەمژەیی ونەفامی دانرا كە منداڵان لە سەرەتای تەمەنیان لای ژنانێكی بێگانە بەجێیانبهێڵن و ئەوانیش بە نەزانی خۆیان پەرەوەردەیان بكەن بۆیە پێی وابوو كە دایكان خۆیان لە پێشترن و باشترن بۆ پەروەردەی منداڵەكانیان (بدران، ٢٠٠٠، ص١٣٢).

بەدەر لەمانەش رەوشت و ئاكاری منداڵ كاریگەر دەبێت بە رەوشتی دایك وە پەروەردەی ئاكاری لە دوو ڕێگاوە دەبێت یەكەمیان فێربوون بەواتای ئەوەی منداڵ فێری وانەی ئاكاری و رەوشت دەبێت، دووەمیان لەو نموونانەوە وەریدەگرێت كە نزیكە لێوەی و دەیبینێت و لاسایی دەكاتەوە (القائمی، ١٩٩٤، ص٣٥-٣٦). لەبەرئەوەی منداڵ لە سەرەتاكانی تەمەنی لە دایكەوە نزیكە ئەوا كاریگەری لەسەر دروستدەكات و لە دایكەوە فێری ئاكارەكانی ژیانی ڕۆژانە دەبێت، تایبەتمەندیەكانی ڕەوشت و شێوازی هەڵسوكەوت و كارلێككردن لەگەڵ ئەوانی تر.

هەر لەم سۆنگەیەیەوە منداڵ لە سێ ساڵی سەرەتای تەمەنیدا لە پەیوەندیەكی پتەوی خۆشەویستانەدایە لەگەڵ دایكیدا لەم سێ ساڵەدا لەڕووی جەستەییەوە دایك منداڵەكەی باش دەناسێت و پەیوەندیەكی سۆزدارانەی لەگەڵ دەبەستێت كە زۆر گرنگە بۆیەكپارچە بوون لەگەڵ منداڵەكەیدا، هەروەها گرنگە تاوەكو منداڵەكەی بەشێوەیەكی تەندروست گەشەبكات، بۆیە سەرەكیترین بناغەكانی كەسێتی منداڵ لە تەمەنی (لەدایك بونەوە تا سێ) ساڵیدا دەست بە دامەزراندن دەكات، لەم بارەیەوە زانای ئەمریكی (تالكوت پارسۆنز) باس لە پەیوەندی نێوان دایك و منداڵەكەی دەكات وە پێیوایە ئەم پەیوەندیە سەرەتای یەكەم خۆشەویستیە لای منداڵ، و بنەمایە بۆ پەیوەندی بەوانی ترەوە، چونكە نەبوونی خۆشەویستی یەكەم دەبێتە هۆی لە دەستدانی دەرفەتی گەشەسەندنی دەرونی و سۆزداری لای منداڵ، هەرچەندە منداڵ ئالوودەی خۆشەویستی دایكیەتی، بەڵام لە تەمەنی چوار ساڵیدا دەچێتە دەرەوەی چوارچێوەی خۆی و دایكیەوە، دەگەڕێت بەدوای پەیوەندی تازەدا لەگەڵ باوك و خوشك و براكانی تریدا ئەمەش مانای كۆتایی پێهاتنی پەیوەندی خۆشەویستی دایك و منداڵ نییە بەڵكو ئاشنا بوونیەتی بە ئەندامانی خێزان و دەوروبەرەكەیەوە و فراوان بوونی بواری خۆشەویستسەكەیەی (فرح، ١٩٨٩، ص٢٤٨).

هەروەها سۆزو خۆشەویستی دوو مەرجن بۆ پرۆسەی پێگەیاندنی كۆمەڵایەتی و گەشەسەندنی دەرونی و كۆمەڵایەتی، دەروونناسی نەمساوی (سیجموند فروید) جەخت دەكاتە سەر گرنگی خۆشەویستی نێوان دایك و منداڵ بۆ ئەوەی گەشەكردنی پرۆسەی كەسێتی بەرهەم بێت، وەهەستكردنی منداڵ بە خۆشەویستی دایكی سەرچاوەی هەستكردنیەتی بە ژیان و متمانەی بە خودی خۆی زیاد دەكات. (پارسۆنز) وای دەبینێت یەكیك لە دۆزینەوە گەورەكانی (فروید) زانینی گرنگی خۆشەویستی بوو لە قۆناغی منداڵیدا. وە(پارسۆنزو فرۆید) بەردەوام بون لەسەر جەختكردنە سەر گرنگی خۆشەویستی لە گەشەكردنی كەسێتیدا وە ئەم خۆشەویستیە لە نێوان دایك و منداڵ بنچینەی پێكەوە بەستنی دایك و منداڵە و بنچینەی ئەم پێكەوە بەستنەش ڕێكخستنی خێزانە، (پارسونز) ئەوەشی ڕونكردۆتەوە كە ئەو خۆشەویستیە، نە خۆشەویستیەكی جنسی و نە خۆشەویستیەكی سروشتی و دەرەكیشە بەڵكو

بەشـێکی زۆری لە فێربوونەوە وەردەگرێت، وە بێ بەشـبوون لە خۆشـەویسـتی دەبێتە هۆی هەسـتکردن بە دوودڵی وشڵەژان و وا لە منداڵ دەکات کە رەفتارە سروشتیەکەی خۆی دیاری بکات بە پێی ئەو رەفتارەی کە دایکی پێی رازیە لە ترسی ئەوەی کە خۆشەویستی دایکی لەدەست بدات، ئەم خۆشەویستیە پێویستە بۆ گەشەکردنی منداڵ لەلایەنی کۆمەڵایەتی و دەرونیەوە لەبەرئەوەی ئەو پاڵنەرەیەیە کە پاڵ بە منداڵەوە دەنێت لەئاسـتی بایەلۆجیەوە بۆ ئاسـتی کۆمەڵایەتی وەهەروەها یارمەتی منداڵ دەدات بۆ فێربوونی تەرزی تازەی ڕەفتار و کارلێك کردنی لەگەڵ ئەوانی تردا (فرح، ١٩٨٩، ص٢٥٠ -٢٥١).

لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە

باسی پێنجەم/ میتۆدی توێژینەوەو هەنگاوە مەیدانیەکان

یەکەم/ میتۆدی توێژینەوەکە: ئەو ڕێگایەیە کە توێژەر لە توێژینەوەی کێشـەکاندا بەکاریدەهێنێت، ئەمەش لە پێناوی دۆزینەوەی ڕاستی وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانە کە بابەتی توێژینەوەکە دەوروژێنێت (عبیدات، ١٩٨٧، ص١٨٨) ئەم توێژینەوەیە، توێژنەوەیەکی وەسـفیە، هەوڵدەدات ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسـەر پەروەردەی منداڵ، و هۆکارەکانی ڕوودانی ئەو کێشـانەی کە ڕووبەڕووی ژنـان دەبێتەوە لە پەروەردەکردنی منداڵەکانیـاندا بە هۆی کارەکانیانەوە بزانێت. لە ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیەشـدا توێژەر سـوودی لە (میتۆدی ڕوپێوی کۆمەڵایەتی) وەرگرتووە، ئامانج لە ڕووپێوی کۆمەڵایەتی بەدەسـتهێنانی ئەو داتا پێویسـتیـانەیە کەلە ڕێگایـانەوە دەتوانین ڕووبەڕووی فاکتەر و لایەنە جۆربەجۆرەکان و کێشـەیەك یا خود دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی ببینەوە (میشـل، ١٩٨٠، ص٣١٨). بە پشتبەستن بە فۆرمی ڕاپرسی لە کۆکردنەوەی زانیاریەکاندا بەسەر (١٥٠) ژندا. فۆڕمی ڕاپرسی بریتیە لە کۆمەڵێك پرسیار کە لە لایەن نمونەی توێژینەوەکەوە وەڵام دەدرێتەوە بەبێ یارمەتی توێژەر (الحسنی، ١٩٨١، ص٢٥٢).

دووەم/ کۆمەڵگای توێژینەوە: بریتیە لەشاری سلێمانی، ئەو ژنە فەرمانبەرانەی کەلەناو (کەرتی پەروەردە و کەرتی تەندروستی) دان، نمونەی توێژینەوەکەیان لێوەرگیراوە بەشێوەیەکی مەبەستدارو، واتە نمونەکە دەبێت دایك بێت و خاوەنی منداڵی تەمەن (٢-٥) ساڵان بێت.

سێەم/ سنوورەکانی توێژینەوەکە

١. سنوری جوگرافی توێژینەوەکە: کە بریتیە لە سنوری توێژینەوەکە بریتیە لە شاری سلێمانی.

٢. سـنوری مرۆیی توێژینەوەکە: ژنانی فەرمانبەرانی کەرتی پەروەردەو کەرتی تەندروسـتی دەگرێتەوە، دایکن و منداڵەکانیان تەمەنیان لەنێوان(٢-٥) ساڵیدایە.

٣. سـنوری کاتی توێژینەوەکە: بریتییە لەو ماوەیەی کە کارە مەیدانیەکانی توێژینەوەکەی تێدا ئەنجامدراوە، لە بەرواری لە(٢٠١٩/٦/٢٠) دەستی پێکرد ووە هەتا بەرواری (٢٠١٩/١٢/١٠) خایاندووە.

چوارەم/ ڕاستێتی فۆڕم:

ئەو فۆڕمی ڕاپرسییەی کەلە شێوەی سەرەتاییدا لە چەند پرسیارێك پێکهاتبوو، دابەشکرابەسەر (١٠) مامۆست لە بەشـی (کۆمەڵناسـی و کاری کۆمەڵایەتی و پەروەردەی بنەڕەت) ی زانکۆی سـلێمانی بە مەبەسـتی بەدەسـتهێنانی ڕاسـتێتی ڕووکەش. لە دوای سـود وەرگرتن لە تێبینیەکانیان لە ڕووی لابردن داڕشـتنەوەی پرسـیارەکان لەشـێوەی کۆتاییدا پەسەند کران لەلایەن پسپۆڕانەوە. ئەنجامی ڕاستێتی ڕووکەشیش گەیشتە(٩٦,١٧ %).

پێنجەم/ جێگیری فۆڕم

مەبەســت لە جێگیری فۆرم، ڕادەی جێگیری نمرەکانی فۆرمی هەر تاکێکە لەناو گروپێکی دیاری کراودا لە دووبارە تاقیکردنەوەیدا لە دوو ماوەی جیاوازدا بە هەمان فۆرمی ڕاپرســی (عباس، ١٩٩٦، ص٢٢). بۆ دڵنیا بوون لە ڕادەی جێگیری فۆرمی ڕاپرسی ئەم توێژینەوە (١٥) فۆرم بەسـەر ژنانی فەرمانبەراندا دابەشکرا. بۆ هەر فۆرمێك ژمارەیەکی نهێنی دانرا لە پێناوی ناسـینەوەی ئەو فۆرمە لە دابەشــکردنی دووەمدا. لە پاش (١٥) ڕۆژ لە دوای تێپەڕ بوون بەســەر دابەش کردنی یەکەمدا دووبارە هەمان فۆرمی راپرســی دابەشــکرایەوە بەســەریاندا. لە دوای داگرتنی داتاکانی فۆرمەکـانی هەر دوو دابەشــکردنەکە، لە ڕێگەی پرۆگرامی (spss -ڤێرژنی ٢٣) بەهۆی هـاوکۆلکەی پەیوەســتی (سپێرمان) ئەنجامەکەی (٠,٧٩) بوو.

شەشەم/ ئامرازە ئاماریە بەکاهاتوەکان:

ئەو ئامرازە ئامارییانەی کە لەم توێژینەوەیەدا بەکارهاتوون ئەمانەن:

١- یاسای ناوەندە ژمێرەیی(Arithmetic mean) :بۆ دۆزینەوەی تەمەن و داهاتی مانگانە.

٢- یاسای لادانی پێوەری(Standard deviations): بۆ َتەمەن و داهاتی مانگانە.

٣- هاوکۆلکەی ئەلفا کرۆنباخ (Cronbachs alpha) بۆ ڕاستێتی ناوخۆیی فۆرمی ڕاپرسی.

٤- هاوکۆلکەی پەیوەندی سپێرمان بۆ جێگیری فۆرمی ڕاپرسی. (Rho)

٥- تاقیکردنەوەی (کا٢)(chi- square test) (بۆ دوونمونە(سەربەخۆ و پاشکۆ) بۆپەیوەندی نێوان کارکردنی ژنان و پەروەردەکردنی منداڵان بە پێی گۆڕاوەکانی (تەمەن، ئاســتی خوێندەواری، ژمارەی منداڵ، کاتژمێری کارکردن). (حنوش، ٢٠٠٩، ص١٥٦).

باسی شەشەم/ خستنەڕووی ئەنجامەکان و شیکردنەوەیان

١- تەمەن

خشتەی (١)

تەمەنی نمونەی توێژینەوەکە دەردەخات

تەمەن بە ساڵ	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی
(٢٥-٢٩)	٣٦	٢٤
(٣٠-٣٤)	٤٩	٣٢,٦
(٣٥-٣٩)	٤٣	٢٨,٧
(٤٠-٤٤)	١٢	٨
(٤٥-٤٩)	١٠	٦,٧
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

لەم توێژینەوەیەدا تەنها ڕەگەزی مێ وەرگیراوە، و زانیـاریەکـان لەســەر(١٥٠) فەرمـانبەری ژن کۆکراوەتەوە لە هەردوو کەرتی پەروەردەو تەندروستیدا. گەورەترین گروپی تەمەنی نمونەی توێژینەوەکە (٣٠-٣٤) ساڵ ڕێژەی(٣٢,٦٪) نمونەی توێژینەوەکە پێکـدەهێنێـت، توێژە تەمەنی(٣٥-٣٩) ســاڵیش بە ڕێژەیەکی دیـار دەرکەوتووە کە ڕێژەی لە(٢٨,٧٪)ە. لە کـاتێکـدا لە(٢٤٪) نمونەی توێژینەوەکە تەمەنیـان لە نێوان(٢٥-٢٩) ســاڵدایە، توێژە تەمەنی(٤٠-٤٤) ساڵیش لە نمونەکەدا(١٢) کەسـە کە دەکاتە(٨٪) توێژە تەمەنی(٤٥-٥٠) ساڵیش لە نمونەکەدا تەنها(١٠) کەسـە کە دەکاتە

JZSB p-ISSN: 1813-0852, e-ISSN: 2617-3034

(٦,٧٪)نمونەی توێژینەوەکە، بەوەشــدا دیارە کە زۆربەی نمونەی توێژینەوەکەلە نێوان تەمەنی(٣٠-٣٤) ســاڵیدایە، کە توێژە تەمەنێکن پڕن لە ووزەو چالاکی لە بوارەکانی کارکردنـدا و ســەرەرای ئەوەش ئەم تەمەنە بەپێی کۆمەڵگا گونجاوە بۆ پێکەوە نانی ژیانی هاوسەرگیری و بوون بە دایك و پەروەردەکردنی منداڵ.

ناوەندە ژمێرەیی تەمەنی لێتوێژراوان (٣٣,٨) ساڵ، بە لادانی پێوەری هێزی (٥,٤٩٢) ساڵ.

٢- ئاستی خوێندەواری

خشتەی (٢)

ئاستی خوێندەواری نمونەی توێژینەوەکە دەردەخات

ئاستی خوێندەواری	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی
سەرەتایی	١	٠,٧
ناوەندی	١٢	٨
ئامادەیی	٢٠	١٣,٣
دبلۆم	٦٤	٤٢,٧
بەکالۆریۆس	٤٨	٣٢
خوێندنی باڵا	٥	٣.٣
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

ئاســتی خوێندەواری ژن هۆکارێکە بۆ ووشــیار بوون و تێگەیشــتن لە پێشــهاتەکان، چونکە بوونی ئاســتێکی خوێندەواری وا دەکات کە حەزی زانین دروســت بکات، هێزی بیرکردنەوە بخوڵقێنێت و شــتی نوێ فێر ببێت، هەربۆیە بۆپەروەردەکردن و ئـاڕســتەکردنی منداڵ لەم ســەردەمەی گۆڕانکـارییەکـان بە خێرایی و بە لێشـــاو ڕوو دەکەنە کۆمەڵگاکان، بوونی ئاســتێکی خوێندەواری بۆژن کارێکی پێویســتە، تا بە ئاگا بێت لەو گۆڕانکاری و پێشــهاتانەی ڕوودەدەن و زانیاری هەبێت لەسـەر ئەو میکانیزم و شـێوازانەی پەروەردەی سـەردەم دەیخوازێت. زۆرترین پێکهاتەی نمونەی توێژینەوەکە ئەوانەن کە دبلۆمیـان خوێندووە کە ڕێژەی(٤٢,٧٪)ی نمونەی توێژینەوەکە دەگرێتەوە، ئەوانەی پلەی بەکالۆریۆســیان تەواوکردووە بە ڕێژەی(٣٢٪) و ئەوانەی بڕوانامەی ئامادەییان هەیە ژمارەیان(٢٠) بڕوانامەدارە، دەرچوانی قۆناغی ناوەندی ڕێژەی (٨٪)ی نمونەی توێژینەوەکەیان پێکهێناوە، ئەوانەی هەڵگری بڕوانامەی ماســتەر و دکتۆران تەنها(٥) کەسـن ولەڕێژەی(٣. ٣٪) نمونەی توێژینەوەکە پێکدەهێنێت. هەروەها تەنها یەك کەسیش دەرچووی ســەرەتاییە بە ڕێژەی(٠. ٧٪). لێرەوە دەردەکەوێیت کە زۆرترین نمونەی توێژینەوەکە خاوەن بڕوانامەی پەیمانگا و زانکۆن، کە ئەمەش ئاماژەیە بەوەی بەرزی پلەی ئاســتی خوێندەواری هۆکارە بۆ ڕێگەدان بە کارکردن لە بوارەکانی تەندروستی و پەرورەردە چونکە ئەو دوو کەرتە پێویستە کەسانی خاوەن بڕوانامەو پسپۆڕی ولێهاتوو کاری تێدابکەن.

٣- داهاتی مانگانە

خشتەی (٣)

داهاتی مانگانەی نمونەی توێژینەوەكە دەردەخات

داهات /هەزار دینار	دوبارەبونەوە	ڕێژەسەدی
(كەمتر لە٥٠٠)	٢٢	١٤,٧
(٥٠٠-٩٩٩)	١٠١	٦٧,٣
(١٠٠٠-١٤٩٩)	١٧	١١,٣
(١٥٠٠-١٩٩٩)	١٠	٦,٧
كۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

سەبارەت بە داهاتی مانگانەی نمونەی توێژینەوەكە بەرزترین ڕێژە كە دەكاتە (٦٧,٣٪)ی نمونەی توێژینەوەكە مووچەی مانگانەیان لە نێوان (٥٠٠-٩٩٩) هەزارایە، وە ئەوانەش كە مووچەیان كەمتر لە (٥٠٠) هەزارە ئەوا بە ڕێژەی (١٤,٧) نمونەكە پێكدەهێنین، هەروەها ئەوانەی مووچەیان لە (١٠٠٠-١٤٩٩) ملیۆنە بە ڕێژەی (١١,٣٪) ی نمونەكە پێكدەهێنن، وە ئەو ژنانەی مووچەكانیان لە نێوان(١٥٠٠-٢٠٠٠) ملیۆنە تەنها بە ڕێژەی (٦,٧٪)ی نمونەكە پێكدەهێنن. لێرەوە دەردەكەوێت كە ئەو مووچەیەی نمونەی توێژینەوەكە وەریدەگرێت لەگەڵ ئەو داواكاری و پێداویستیانەی ژیانی ئەمرۆی كۆمەڵگە ناگونجێت و بەشی ناكات، چونكە لە باروردۆخی ئێستادا بەهۆی ئەو لێشاوە گۆڕانكاریانەی ڕوویانكردۆتە كۆمەڵگاكان هێندەی تر ئەركی دارایی لەسەر شانی خێزانەكان زیاد كردووە، و وای كردووە بەخێوكردنی منداڵانیش چەند هێندەی جاران پارەی زیاتری بوێت.

ناوەندە ژمێرەیی داهاتی مانگانەی نمونەكە (٧٤١,١٠٧) دینارە، بە لادانی پێوەری (٦٠٩. ٣١٨).

٤- ژمارەی منداڵ

خشتەی (٤)

ژمارەی منداڵانی نمونەی توێژینەوەكە دەردەخات

ژمارەی منداڵ	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی
١	٤١	٢٧,٣
٢	٧٦	٥٠,٧
٣	١٦	١٠,٧
٤	١٤	٩,٣
٥	٣	٢
كۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

لە خشتەی (٤)دا زۆرینەی نمونەی توێژینەوەكە ئەوانەن كە ژمارەی منداڵەكانیان (٢) منداڵە، كە ڕێژەی(٥٠,٧٪)ی نمونەكە پێكدەهێنێت، هەروەها ئەوانەی ژمارەی منداڵەكانیان تەنها یەك منداڵە بە ڕێژەی (٢٧,٣)ی نمونەكە پێكدەهێنن ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی ژمارەی منالانی نمونەی توێژینەوەكەلە نێوان (یەك تا دوو) منداڵ زۆرترین ڕێژەیە، ڕەنگە ئەمەش هۆكارەكەی بۆ ئەوە بگەڕێتەوە كە سنورداركردنی وەچەو نەوە خستنەوە هەیە لە لەلای ئەو ژنانەی كە

فەرمانبەرن و لە دامەوەزراوەیەکدا کار دەکەن، لەبەرنەبوونی شـوێنی گونجاو بۆ چاودێریکردنی منداڵەکانیان لە کاتی کارکردنیاندا، هەربۆیە زۆربەی خێزانەکان لە ئەمڕۆدا ژمارەی ئەندامانیان کەمبۆتەوەو ژنانیش بۆ بەدەســتهێنانی باری ئابووریەکی باشتر بۆ خێزانەکانیان زیاتر پەیوەستن بە کارەکانیانەوە، هەر ئەمەش وادەکات کە ژمارەی منداڵانی ژنانی ئیشــکەر کەم بێتەوە. ئەوانەی ژمارەی منداڵیـان(٣) منداڵە بەرێژەی(١٠,٧٪) ی نمونەکەپێکدەهێنن، هەروەها ئەوانەی ژمارەی منداڵیان(٤) منداڵە رێژەی(٩,٣٪)ی نمونەکە پێکدەهێنێت، وە ئەوانەی خاوەنی (٥) منداڵن تەنها (٢٪)ی نمونەی توێژینەوەکە پێکدەهێنێت. وە ئەم ئەنجامە هاوڕا دەبێت لەگەڵ توێژینەوەکەی (یوســف، ٢٠٠٣) بەوەی ئەو ژنانەی کاردەکەن لە دەرەوەی ماڵ زیاتر لە هەوڵی ڕێکخســتنی وەچە و منداڵبووندایە، بۆیە کارکردنی ژنان بۆتە هۆی بچوك بوونەوەی قەبارەی خێزان.

٥- کاتژمێری کارکردن لە ڕۆژێکدا خشتەی (٥)

کاتژمێری کارکردنی نمونەی توێژینەوەکە لە دەرەوەی ماڵ

کاتژمێری کارکردن لە ڕۆژێکدا	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی
٣	١	٠,٧
٤	٣	٢
٥	٣٥	٢٣,٣
٦	٦٠	٤٠
٧	٣٠	٢٠
٨	١٨	١٢
٩	٣	٢
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

لەم خشــتەیەدا ئاماژە بە کاتژمێری کارکردنی نمونەی توێژینەوەکە کراوە لە ڕۆژێکدا، زۆری و کەمی کاتژمێری کارکردنی ژن لە دەرەوەی ماڵ کاریگەری ڕاستەو خۆی لەسەر پەروەردەکردن و ئاڕاستەکردنی ڕەفتاری منداڵان هەیە. ئەمە سـەرەڕای ئەوەی کاریگەری لەسـەر جەسـتە و دەرونی ژنەکە خۆشـی دەبێت، زۆرترینی نمونەی توێژینەوەکە لە ڕۆژێکدا (٦) کـاتژمێر کاردەکەن کە ئەمەش یە ڕێـەی (٤٠٪)ی نمونەکە پێکدەهێنێـت، وە ئەوانەی ڕۆژانە (٥) کـاتژمێر کـاردەکەن بە ڕێژەی (٢٣,٣)یە، هەروەهـا ئەوانەی (٧) کـاتژمێر کـاردەکەن بە ڕێژەی (٢٠٪) و ئەوانەی (٨) کـاتژمێر کـاردەکەن بەرێژەی (١٢،٠)ی نمونەکە پێکدێنێـت، لە کـاتێکدا ئەوانەی (٩) کـاتژمێر ڕۆژانە کـار دەکەن بەرێژەی (٢٪)، هەمان ڕێژەش بۆ ئەوانەی (٤) کاتژمێرکار دەکەن لە دەرەوەی ماڵ، بەڵام ڕێژەی (٠. ٧)ی نمونەکە لە ڕۆژێکدا تەنها (٣) کاتژمێر کار دەکەن. جیاوازی ئەم کاتژمێری کارکردنە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی نمونەی توێژینەوەکە لە هەردوو کەرتی تەندروســتی و پەروەردە وەرگیراوەو هەر شــوێنێکیان جیاوازن لە کاتی کارکردندا. بەڵام ئەوەی دیارە کە زۆربەی نمونەی توێژینەوەکە ڕۆژانە لە نێوان (٥-٦-٧) کـاتژمێرە کـاردەکەن، هەڵبەتە ئەم کـاتەش بەبێ هەژمـارکردنی کـاتی ڕیگاوبانی نمونەی توێژینەوەکەیە چونکە ڕەنگە دایك هەبێت بە هۆی هۆیەکانی هاتوچۆوە بۆ فەرمانگەکەی کاتی بوێت شوێنی دووربێت بۆ هاتوچۆ کردن.

دووەم: زانیاریە تایبەتەکان

خستنە ڕووی ئەنجامەکان وشیکردنەوەیان بە پێی ئامانجەکانی توێژینەوەکە

خشتەی (٦)

دەرخستنی کاتی خەو و خواردنی منداڵ بە نمونەی توێژینەوەکەوە

کاتی خواردنی منداڵ	کاتی خەوی منداڵ			کۆ
	لەگەڵ خۆم	لەلای کەسانی تر	بەتەنها	
لەگەڵ خۆم	٧٠	١	٧	٧٨
له دەرەوەی ماڵ	١٣	١	٠	١٤
هەرکات پێویست بێت	٥٣	٣	٢	٥٨
کۆ	١٣٦	٥	٩	١٥٠

وەك لەم خشـــتە لێکدراوە دەدردەکەوێت کە باس لە کاتی خواردن و خەوی منداڵ دەکرێـت، زۆرینەی ڕێژەکە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە منداڵان کاتێك باشتر نان دەخۆن و دەخەون کە لەگەڵ دایکیاندان، لەبەر ئەوەی خەو خواردن دوو فاکتەری سـەرەکین لە پرۆسـەی گەشـەکردنی منداڵاندا، بۆیە فێرکردنی منداڵان بەوەی کە شـەوان زوو بخەون و بەیانیان زوو هەســتن گرنگیەکی تەواوی هەیە لە ســەرەتای تەمەنی منداڵیدا، چونکە زوو خەوتن یارمەتی دەردانی هۆرمۆنی گەشــە دەدات کە ئەوەش کاتێك دەردەدرێت کە مرۆڤ لە قوڵایی خەودا بێت، ســوودی ئەم هۆرمۆنەش بۆ دروســت بوونی ئێســك و ماســولکە، چالاك بوونی توانا هزری و ئەقڵی و فیکریەکانی منداڵانە. ئەمە ســەرەڕای ئەوەی ســوودی بۆ دایکەکەش دەبێت چونکە بە زوو خەوتنی منداڵ کاتیش بۆ دایك دەگەڕێتەوە هەتا ئیشـــەکانی تری کە پێویســتەبەجێیان بگەیەنێت دەیانکات، جگە لە خەو خواردنیش فاکتەرێکی تری گرنگە بۆ گەشـــەی جەســتە و ژیری منداڵان، بەتایبەت خواردنێکی تەندروســـت کە هەموو پێکهاتە خۆراکیەکانی وەك چەوری و پرۆتین و ڕیشـــاڵەکان و کانزاو ڤیتامینەکان لە خۆبگرێت، چونکە خواردنی خراپ و ناتەندروستەکان دەبێتە هۆی دواکەوتنی گەشەی منداڵان، بۆیە ڕۆڵی دایك لێرەدا زۆر گرنگە کە بایەخ بدات بە خۆراکە تەندروســـتەکان و هەمەجۆرەکان لە ســـەرەتای تەمەنی گەشەکردنی منداڵەکانیانەوە بۆ دروستکردنی جەستەیەکی بەهێز و تەندروست .

خشتەی (٧)

کەمتەرخەم بوونی نمونەی توێژینەوەکە لە چاودێری تەندروستی منداڵەکانیان دەردەخات

وەڵامەکان	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی
بەڵێ	٦٧	٤٥
نەخێر	٨٣	٥٥
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

ئەم خشـتەیە ئاماژەیە بە کەمتەرخەمی کردنی نمونەی توێژینەوەکە لە چاودێریکردنی تەندروسـتی منداڵەکانیان، گرنگی دان بە تەندروســـتی منداڵ زۆر لایەن دەگرێتەوە لەوانە(جۆری خواردن، کاتی خەو، پاکوخاوێنی، ئەنجامدانی پشکنینە تەندروستیەکان، پاراستنی لە نەخۆشی. . .) . زۆرینەی نمونەی توێژینەوەکە وەڵامیان بە (نەخێر) داوەتەوە بە ڕێژەی (٥٥٪)ە، بەواتەی ئەوەی کە نمونەی توێژینەوەکە بەهۆی کارکردنیان لە دەرەوەی ماڵ تووشـی کەمتەرخەمی نەبوون لە چـاودێریکردنی تەنـدروســـتی منـداڵەکـانیـانـدا، لەبەرامبەردا ڕێژەی (٤٥٪)ی نمونەکە وەڵامیـان بە (بەڵێ)

داوەتەوە و بەهۆی کارەکانیان تووشی کەمتەرخمی بوون لە چاودێریکردنی تەندروستی منداڵەکانیان. لە دەرخستنی پەیوەندی نێوان کاتژمێری کارکردنی ڕۆژانەی نمونەکە لە دەرەوەی ماڵ و کەمتەرخەم بوونیان لە چاودێریکردنی تەندروستی منداڵەکانیان، لە بەکارهێنانی شیکاری ئاماری (کا٢) دەرکەوت کە بەهای بەدەستهاتوو (١٥,٢٧٧) گەورەترە لە بەهای خشتەیی (١٢,٥٩) و بە پلەی ئازادی (٦) و ئاستی دەلالەتی (٠,٠٥) کەواتە گریمانەی توێژیەوەکە کە دەڵێت(پەیوەندی هەیە لە نێوان کاتژمێری کارکردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و کەمتەرخەم بوونیان لەچاودێری تەندروستی منداڵەکانیان) قبوڵکراوە، لە بەرامبەردا گریمانەی سفری ڕەتکراوەتەوە کە دەڵێت (پەیوەندی نییە لە نێوان کاتژمێری کارکردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و کەمتەرخەم بوونیان لە چاودێری تەندروستی منداڵەکانیان) بە واتەی نمونەی توێژیەوەکە تووشی کەمتەرخەمی نەبوون لە چاودێری تەندروستی منداڵەکانیان بەڵکو زۆری و کەمی کاتژمێری کارکردنی نمونەکە لە دەرەوەی ماڵ وا دەکات کە توشی کەمتەرخەمی ببن لە چاودێریکردنی تەندروستی منداڵەکانیان. ئەم دەرئەنجامەش هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی (عبدالله، ١٩٨٢) لەوەی کە زۆرینەی ژنانی ئیشکەر ڕەتی دەکەنەوە کە پەیوەندیان هەبێت لە نێوان کارکرنی ژنان و پشتگوێخستنی منداڵەکانیان و چاودێریکردنیان.

خشتەی (٨)

شێوازەکانی پەروەردەکردنی منداڵانی نمونەی توێژینەوەکە دەردەخات

شێوازەکانی پەروەردەکردن	دوبارەبونەوە	ڕێژەسەدی
ئازادی	٣	٢,٠
نازپێدان	١٣	٨,٧
چاودێریکردن-بەدواداچون	٤٢	٢٨,٠
تاوتاوی	٣١	٢٠,٧
پارێزگاری و پشتیوانیکردن	٢٧	١٨,٠
پاداشت و سزا	٣٤	٢٢,٧
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

ئاماژە بەو شێوازانە کراوە کە نمونەی توێژینەوەکە دەیگرێتە بەر لە پەروەردەکردنی منداڵەکانیدا، زۆرینەی نمونەی توێژینەوەکە شێوازی (چاودێریکردن و بەدواداچوون) بەکاردێنێت کە لە (٢٨٪)ی نمونەکە پێکدەهێنێت، ئەمەش بەو مانایەی دایکان سەرەڕای هاودەمی و دۆستایەتیکردنی منداڵەکانیان، زاڵیشن بەسەریاندا و خستوویاننەتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیانەوە . ئەم شێوازە یش هاریکاری منداڵەکان دەبێت لە سازان و ئاشنا بوونیان بە داب و نەریتە کۆمەڵایەتیەکان، بەهەمان چەشن کاریگەری کەم لەسەر ئازادییان دادەنێت، منداڵانی زادەی ئەم شێوازە پەروەردەییە ڕەزامەند، واقیعی، متمانەبەخۆ، چالاکن و خۆیان کاروبارەکان ڕێکدەخەن. هەروەها شێوازێکی تر کە شێوازی (پاداشت و سزا) یە بە ڕێژەی (٢٢,٧) ی پێکهێناوە کە نمونەی توێژینەوەکە دەیگرنەبەر، شێوازی پاداشت و سزا یەکێکە لەو شێوازە باوانەی کە زۆربەی پەروەردکاران دەیگرنەبەر، پاداشتکردن بە شێوەی ماددی و مەعنەوییە، دەکرێت هەندێجار (دیاریەك، خواردنێك، بەڵێندان بە کڕینی یارییەك)بێت لە کاتێکدا شێوە مەعنەویەکەی دەکرێت بە(ووشەی جوان، باوەشێك، چەپڵەلێدانێك، یا ماچکردنێك)بێت، بەڵام سزادان لێرەدا بە مانای لێدان و توندوتیژی نایەت چونکە کاریگەری لەسەر بونیادی دەروونی منداڵ دەبێت، بەڵکو سەیرکردنێکی ناڕەزایی یا جوڵەیەکی ڕەتکردنەوە دەگرێتەوە . لە بەرامبەر ئەمانەدا شێوازی (تاوتاوی) بە ڕێژەی (٢٠,٧٪)ی نمونەی توێینەوەکە دەیگرێتەبەر، ئەم شێوازە تا ڕادەیەك

بە نەرێنی دادەنرێت لە پەروەردەکردنی منداڵدا چونکە پەروەردکار خۆشــی نازانێت چی دەوێت لە منداڵەکەی، لەبەر ئەوەی هەر کاتەو بە شـێوەیەك مامەڵەی لەگەڵ دەکات کە جێگیر نیە، لەم شـێوەیەدا نزیکەی هەموو شـێوازەکانی تری پەروەردەکردن بەکاردەهێنن بە جۆرێك کە خۆیان دەزانن و بە پێی بارودۆخی منداڵەکانیان. شــێوازی (پارێزگاری و پشــتیوانیکردن) بە رێژەی (١٨٪) ی پێکهێناوە لە کاتێکدا شــێوازی (نازپێدان) کە لەلایەن نمونەی توێژینەوەکە دەیگرێتەبەر بە رێژەی (٨,٧٪)ە. شــێوازی (ئـازادی)تەنهـا بە رێژەی (٢٪) ی نمونەی توێژینەوەکە دەیگرنەبەر بۆ پەروەردەکردنی منداڵەکانیان. بۆیە لە بەکارهێنانی شیکاری ئاماری (کا٢) دەرکەوت، کە بەهای بەدەسـتهاتوو (٧٢,٤٣٦) گەورەترە لە بەهـای خشــتەیی کە(٣٧,٦٥٣)یە، بە پلەی ئـازادی (٢٥) و ئـاســتی دەلالەتی (٠,٠٥). کەواتە گریمـانەی توێژینەوەکەمـان کە دەڵێـت(پەیوەنـدی هەیە لەنێوان نێوان ئـاســتی خوێنـدەواری ژنـانی ئیشــکەرو شــێوازی پەروەردەکردنی منـداڵەکـانیـان) قبوڵکراوە، لەبەرامبەردا گریمـانەی ســفری ڕەتکراوەتەوە کە دەڵێـت(پەیوەنـدی نییە لەنێوان نێوان ئاسـتی خوێندەواری ژنانی ئیشــکەرو شــێوازی پەروەردەکردنی منداڵەکانیان). بەپێی تیۆری(بونیادی ئەرکەکی) بێت بەو پێناسـەیەی کە پارسـونز کردی لە پرۆسـەی پەروەردەکردنی منداڵدا، کە پرۆسـەی فێربوونە و پشت دەبەســتێت بە ئامۆژگاری و یەکبون لەگەڵ چواچێوە عەقڵی و ســۆزداری و ئاکارییەکان لای منداڵ، ئەوا شــێواز ی پەروەردەکردنی پەروەردکار ئەو فێر بوونە دەبەخشێتە منداڵ و ڕایدەهێنێت لەسەر ئەو شێوازەی کە گونجاوە لەگەڵ سروشتی منداڵەکەی بە لەبەر چاوگرتنی ڕەگەز و تەمەنییان، هەروەها بەپێی ئەم تێورە بۆ بەدەستهێنانی سەقامگیری و هـاوســەنگی لەنـاو بونیـادی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگا دەبێـت گرنگی بە پەروەردەو کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بـدرێـت کە تەواوکەری ســیســتمیە کۆمەڵایەتیەکانی تری ناو کۆمەڵگایە، کە ئەم کۆنتڕۆڵەش لە ڕێی خێزانەوە دەکرێت، هەڵبەتە خێزانیش لە ڕێی پرۆســەی پەروەردەکردنەوە ئەنجـامی دەدات، چونکە بەهۆی پرۆســەی پەروەردەکردن و کۆنترۆڵکردنەوە تاك دەگوێزرێتەوە بۆناو سیستەم و یاسا کۆمەڵایەتیەکان تا لێ لا نەدات و سەقامگیری سیستەمەکە نەشێوێنێت.

خشتەی (٩)

ئامادە نەبوونی نمونەی توێژینەوەکە لە ماڵدا و کاریگەری لەسەر دەروونی منداڵ

کاریگەری ئامادەنەبوون	دوبارەبونەوە	ڕێژە سەدی
زۆر	٧٤	٤٩,٣
کەم	٥٧	٣٨,٠
کاریگەری دروست نەکردو	١٩	١٢,٧
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

خشــتەی (٩) ئـامـاژەیە بە ئـامـادەنەبوونی نمونەی توێژینەوەکە لە مـاڵـدا بە هۆی کـارکردنی لە دەرەوەی مـاڵ و کـاریگەری لەســەر لایەنی دەروونی منـداڵ، زۆرینەی نمونەی توێینەوەکە بە ڕێـژەی (٤٩,٣٪) ڕایـان وایە کە ئامادەنەبوونیان لە ماڵەوە کاریگەری نەرێنی زۆر دروســت دەکات لەســەر دەروونی منداڵەکانیان، هەروەها ئەوانەی ڕایان وابووە کە کارکردنی دایك کایگەری کەم دروســت دەکات بە ڕێژەیەکی بەرچاوە کە (٣٨٪)ی پێکدێنێت، ئەمەش هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بەوەی کە بە شێك لە نمونەی توێژینەوەکە کاتژمێری کارکردنیان جیاوازترە یا کەمترە لەوانی تر، چونکە هەتا کاتژمێری کارکردنی نمونەی توێژینەوەکە کەمتر بێت کاریگەریەکەش کەمتر دەبێت، وە ڕێژەی (١٢,٧) ی نمونەی توێژینەوەکە ڕایان وابووە کە کارکردنی دایك لە دەرەوەی ماڵ کاریگەری دروســت ناکات لەســەر دەروونی منداڵ.

لە دەرخستنی پەیوەندی نێوان کاتژمێری کارکردنی ڕۆژانەی نمونەکە لە دەرەوەی ماڵ و کاریگەری لەسەر دەروونی منداڵ بە بەکارهێنانی شیکاری ئاماری (کا٢) دەرکەوت، کە بەهای بەدەستهاتوو (٣٦,٢٧٨ گەورەترە لە بەهای خشتەیی کە(٢١,٠٣)یە، بە پلەی ئازادی (١٢) و ئاستی دەلالەتی (٠,٠٥). کەواتە گریمانەی توێژینەوەکەمان کە دەڵێت(پەیوەندی هەیە لەنێوان کاتژمێری کارکردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و دروست بوونی کاریگەری لەسەر دەروونی منداڵ) قبوڵکراوە، لەبەرامبەردا گریمانەی سفری ڕەتکراوەتەوە کە دەڵێت پەیوەندی نییە لە نێوان کاتژمێری کارکردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و دروست بوونی کاریگەری لەسەر دەروونی منداڵ.، ئەم ئەنجامە هاوڕا دەبێتەوە لەگەڵ توێژینەوەکەی (یوسف، ٢٠٠٣) کە درێژی ماوەی کارکردنی دایك بە شێوەیەکی نەرێنی کاردەکاتە سەر پەروەردەی دەروونی منداڵ.

خشتەی (١٠)

کارکردنی نمونەی توێژینەوەکە و دروستبوونی سیفەتەکان لە منداڵەکانیاندا

سیفەتەکان	دوبارەبونەوە	ڕێژە سەدی
پشت بە خۆبەستنی منداڵەکانت	٤٦	٣٠,٧
بەکۆمەڵایەتیبونی منداڵەکانت	٤٦	٣٠,٧
زۆر هۆگربوون بە کەسانی تر	٤٥	٣٠
توڕەیی وبێزاری	١٣	٨,٦
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

خشتەی (١٠) ئاماژەیە بەو سیفەتە کە دروست دەبن لەو منداڵانەی کە دایکیان کار دەکات لە دەرەوەی ماڵ، سیفەتەکانیش وەك (پشت بەخۆبەستن، بەکۆمەڵایەتیبوون، و زۆر هۆگربوون بە کەسانی ترەوە و توڕەیی وبێزاری) کە هەریەك لەم دوو سیفەتە ئەرێنیانە پاڵپشتیەکی گرنگە لە دروستبوونی کەسێتی منداڵە و کلیلی سەرکەوتنە لە ژیاندا، ئەم سیفەتانە بە بوون و نەبوونی کاریگەری لەسەر کەسێتی مرۆڤ دادەنێن، و دواڕۆژی مرۆڤ دەستنیشان دەکەن، و پشتبەخۆبەستن ڕەفتارێکە کە لە منداڵیەوە دروست دەبێت کە پێویستی بە هاندانی دایك و باوك هەیە هەربۆیە سیفەتی پشتبەخۆبەستن بە ڕێژەی (٣٠,٧) و سیفەتی بەکۆمەڵایەتیبوون بە ڕێژەی (٣٠,٧٪)ی پێکهێناوە کە ئەمەش بۆخۆی خاڵیکی ئەرێنیە لە پشت کارکردنی ژنەوە، چونکە هەریەك لەو سیفەتانە پێویستی بەوەیە منداڵ فێر بکرێت لەسەری، منداڵانی ئەو دایکانەی کارێك دەکەن لە دەرەوەی ماڵ بۆیە کۆمەڵایەتین چونکە هەر لەتەمەنێکی زووەوە دەنێرێنە لای کەسانی ترو تێکەڵ دەبن بە ژینگەیەکی تر بەدەر لە خێزانەکانیان، و سیفەتی پشت بەخۆبەستنیان دەگەڕێتەوە بۆئەوەی کە زۆر کات بەهۆی ئامادەنەبوونی دایکیان لەماڵەوە پشتیان بە خۆیان بەستووە بۆنمونە لەنان خواردن، جل گۆڕین یا هەرپێداویستیەکی تری . . . هتد، لێرەدا توێژینەوەکەمان لەگەڵ توێژینەوەکەی (Abro and Mugheri, 2012) یەکدەگرێتەوە بەوەی کە ئیشکردنی دایك کاریگەری ئەرێنی لەسەر متمانە بە خۆبوون و پشتبە خۆبەستنی منداڵان هەیە. وە سیفەتە نەرێنیەکانی وەك زۆر هۆگربوون بە کەسانی ترەوە بەڕێژەی (٣٠٪) توڕەیی وبێزاری تەنها بە ڕێژەی (٨,٧٪)ی پێکهێناوە لە توێژینەوەکەدا. ئەوەی جێگەی سەرنجە ڕێژەیەکی بەرچاویش لە نمونەکە ئاماژەی بەوە داوە کە منداڵەکانیان زۆر هۆ گربوون بە کەسانی ترەوە کە بە سیفەتێکی تا ڕادەیەك نەرێنی دادەنرێت ئەویش لەبەر ئەنجامی کارکردنی دایکەوە لە دەرەوەی ماڵ دروست دەبێت، ئەمەش ئاساییە چونکە کاتێك منداڵێك چەند کاتژمێرێك لە لای کەسانی تر دادەنرێت ئەوا مەیل و خۆشەویستی بۆ ئەو کەسە دروست دەبێت کە لەگەڵی دەبێت.

خشتەی (١١)

شوێنی چاودێریکردنی منداڵانی نمونەی توێژینەوەکە دەردەخات

شوێنی چاودێریکردنی منداڵان	دوبارەبونەوە	ڕێژەي سەدی
هاوسەرەکەم	٢٧	١٨
کەسێکی نزیك (دایکم)	٤٢	٢٨
دایەنگا و باخچە	٧٣	٤٨,٧
کەسی تر	٨	٥,٣
کۆی گشتی	١٥٠	١٠٠

خشـــتەی (١١) ئاماژەیە بەو شـــوێنەی نمونەی توێژینەوەکە منداڵەکانیان لایان بە جێدەهێڵن، ئەم پرســـیارە گرنگی خۆی هەیە چونکە ئەو شوێنەی منداڵی تیا چاودێری دەکرێت کاریگەری لەسەر گەشەی کۆمەڵایەتی و خۆگونجاندنی منداڵ هەیە. کاتێك منداڵ لە ژینگەیەکدایە هەســـت بە ئاســـوودەیی و گرنگی پێدانی دەکات ئەوا زیاتر متمانەی بۆ دروســت دەبێت زیاتر بەکۆمەڵایەتی دەبێـــــت و توانای کارلێکی لەگەڵ دەوروبەری باشــتر دەبێت. زۆرینەی نمونەی توێژینەوەکە کە بە ڕێژەی(٤٨,٧) منداڵەکانیان لە دایەنگاو باخچەیە، وە ڕێژەی (٢٨) ی نمونەی توێژینەوەکە لەلای کەســـێکی نزێك وك (دایك یا خەســـوو) منداڵەکانیان چاودێری دەکرێت، هەروەها ڕێژەی (١٨)ی نمونەی توێژینەوەکە منداڵەکانیان لەلای هاوســـەرەکانیانە، وە تەنها ڕێژەی (٥,٣)ی منداڵانی نمونەی توێژینەوەکە لەلایەن کەســـی ترەوە چاودێری دەکرێن، ئەوەی جێگەی سەرنجە هاوسەرانیش لە ئێستادا بەشدارن لە چاودێریکردنی منداڵەکانیان.

خشتەی (١٢)

دەرخستنی کاریگەرییە ئەرێنی ونەرێنیەکانی بەشداریکردنی لایەنەکانی تر لە پەروەردەکردنی منداڵدا

کاریگەرییە ئەرێنیەکان	کاریگەرییە نەرێنییەکان				کۆی گشتی
	شڵەژانی دەروونی	شەڕەنگێز لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی	سستی زمان	لاوازی متمانەبەخۆبوونی	
ئاسوودەيي دەروونی منداڵ	4	24	0	7	35
هێمنی ڕەفتاری کۆمەڵایەتی	1	4	4	3	12
پاراوی زمانی منداڵ	20	40	1	7	68
بەرزی متمانەبەخۆبونی منداڵ	10	23	2	0	35
کۆی گشتی	35	91	7	17	150

ئەم خشـــتەیە ئاماژەیە بەو کاریگەرییە ئەرێنی و نەرێنیانەی پەروەردەی منداڵ کە لەلایەن کەس و لایەنی ترەوە تووشـــی منداڵ دەبێت ئەمەش لەبەر ئەنجامی ئەوەیە کە کاتێك ژن کارێك دەکات لە دەرەوەی ماڵ و ناچار دەبێت کە منداڵەکەی لە شوێنێك یا لای کەسێکی تر دانێت هەتا چاودێری بکرێت، سەرەتای پێنج ساڵی تەمەنی منداڵ قۆناغێکی گرنگە چونکە زۆر لە توانا سەرەکییەکان لەم تەمەنەدا وەردەگرێت کە کاریگەری لەسەر قۆناغەکانی تری تەمەنی هەیە لەژیاندا . هەڵبەتە دانانی منداڵیش لە لای کەســـێکی تر هەندێ باری ئەرێنی و نەرێنیشـــی هەیە لەســـەر پەروەردەو دروست بوونی کەسێتی منداڵ، ئەوەی لێرەدا دەردەکەوێت منداڵان چەند ئاسوودەیی دەروونیان بۆ فەراهەم دەبێت لەو شوێنانە ئەوەندەش تووشی شڵەژانی دەروونی دەبن، بەڵام لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی منداڵدا ڕێژەکە زۆر دەگۆڕێت

JZSB p-ISSN: 1813-0852, e-ISSN: 2617-3034

و بەجۆرێك لایەنی شـــەڕەنگێزی زاڵ دەبێت بە ســـەر رەفتاری هێمنیدا، هەروەها پاراوی لە زماندا زیاتر زاڵە بەســـەر سستی لە زمانی منداڵدا و بەرزی متمانە بەخۆبوون زاڵە بەسەر سیفەتی لاوازی متمانە بەخۆبوون.

خشتەی (١٣)

چۆنیەتی كات بەسەر بردنی منداڵانی نمونەی توێژیەوەكە لەماڵەوە

كات بەسەربردنی منداڵ	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی
سەیریكردنی تەلەفیزیۆن	٦٦	٣٨,٢٥
یاریكردن بە ئامێرە ئەلەكترۆنیەكان	٧٤	٤٦,٢٨
یاریكردن لە كۆڵان	٣٠	٥٤,١١
زیاتر لەگەڵ دایكیدا	٥٠	٢٣,١٩
یاریكردن بەتەنها	٤٠	٣٨,١٥
كۆ	٢٦٠	١٠٠

ئەم خشـــتەیە ئاماژەیە بەكات بەســـەر بردنی منداڵانی نمونەی توێژینەوەكە كاتێك لە ماڵەوەن، وەك دەردەكەوێت زۆرینەی منداڵانی نمونەی توێژینەوەكە كە دەكاتە ڕێژەی (٤٦,٢٨٪) كاتەكانیان بە یارییە ئەلەكترۆنیەكان بەســـەر دەبەن، و ڕێژەی(٣٨,٢٥٪)ی منداڵانی نموونەكە، كاتەكانیان بە ســـەیركردنی تەلەفزیۆنەوە بەســـەر دەبەن، لە كاتێكدا ڕێژەی (٢٣,١٩٪)ی منداڵان لەگەڵ دایكیانن و لێیان نزیكن، هەروەها ڕێژەی (١٥,٣٨٪)ی منداڵان یاری دەكەن بە تەنها، وە ڕێژەی ئەو منداڵانەی لە كۆڵان یاری دەكەن و كاتیان بەسەر دەبەن دەكاتە (٥٤,١١ %) ی توێژینەوەكە. بۆدەرخستنی پەیوەندی نێوان كاتژمێری كاركردنی نمونەكە لە دەرەوەی ماڵ و كات بەســـەر بردنی منداڵەكانیان لەماڵەوە بە بەكارهێنانی شـــیكاری ئاماری (كا٢) دەركەوت، كە بەهای بەدەســـتهاتوو (٥٥,٩٢٥) گەورەترە لە بەهای خشـــتەیی كە(٣٦,٤١٥)یە، بە پلەی ئازادی (٢٤) و ئاســـتی دەلالەتی (٠,٠٥). كەواتە گریمانەی توێژینەوەكەمان كە دەڵێت(پەیوندی هەیە لەنێوان كاتژمێری كاركردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و كات بەســـەر بردنی منداڵان لە ماڵەوە) قبوڵكراوە، لەبەرامبەردا گریمانەی ســـفری ڕەتكراوەتەوە كە دەڵێت پەیوەندی نییە لە نێوان كاتژمێری كاركردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و كاتبەسەربردنی منداڵان لە ماڵەوە.

باسی حەوتەم/دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیارەكان و سەرچاوەكانی توێژینەوەكە

یەكەم/ دەرئەنجامی توێژینەوەكە

١- زۆرینەی نمونەی توێژینەوەكە تەمەنیان لەنێوان (٣٠-٣٤) ســـاڵە، كە توێژە تەمەنێكی گەنجن و پڕن لە ووزەو چالاكی.

٢- ئاســـتی خوێندەواری نمونەی توێژینەوەكە زۆرینەیان پلەی دبلۆم و بەكالۆریۆســـن، كە ئەمەش لەبەرئەوەیە لە هەردوو كەرتی تەندروســـتی و پەروەردە نمونەكە وەرگیراوە، بۆیە ئەو دوو كەرتەش پێویســـتی بە كەســـی پســـپۆڕ و خاوەن بڕوانامەیە.

٣- سەبارەت بە داهاتی مانگانەی نمونەكە ناوەندە ژمێرییەكەیان (٧٤١,١٠٧)یە.

٤- زۆرترینی نمونەكە خاوەنی دوو منداڵن.

٥- كاتژمێری كاركردنی ڕۆژانەی نمونەكە لە دەرەوەی ماڵ لەنێوان (٥-٦) كاتژمێردایە.

٦- دەركەوت لە توێژینەوەكەدا كە نان خواردن و شێوازی خەوی منداڵانی نمونەكە لەگەڵ دایكیاندا زۆرتر نان دەخۆن و ئاسودەتر دەخەون، . و بەهۆی كاركردنیان لە دەرەوەی ماڵ ژنانی نمونەكە تووشی كەمتەرخەمی نەبوون لە چاودێریكردنی تەندروستی منداڵەكانیان.

٧- لە توێژینەوەكەدا دەركەوتووە كە شێوازی پەروەردەكردنی (چاودێریكردن و بەدواداچوون، پاداشت و سزا) باوترینی شێوازە لای ژنانی نمونەكەیە و بەپێی ئاستی خوێندەواریشیان شێوازی پەروەردەكردنیشیان گۆرانكاری بەسەردا دێت. هەروەها بەڕای نمونەكە كاركردنی ژن لە دەرەوەی ماڵ لە نیوەی ڕۆژەكە زیاتر كاریگەری نەرێنی لەسەر دەروونی منداڵ دەبێت، بەڵام ڕەنگدانەوەی كاركردنی نمونەكە لەسەر منداڵەكانیان دەركەوتووە كە سیفەتەكانی (بەكۆمەڵایەتی و پشت بەخۆبەستوون) كە ئەمانەش سیفەتگەلێكن بەهۆی درووستی پەروەردەی دەروونیەوە دەست دەكەوێت.

٨- توێژینەوەكە دەریخستووە كە ژنانی ئیشەكەر پشت بە دایەنگاو باخچەكان دەبەستن بۆ چاودێریكردن و پەروەردەكردنی منداڵەكانیان.

٩- توێژینەوەكە گەیشتە ئەو دەرئەنجامەی كە ئەو منداڵانەی لە شوێنێك دادەنرێن، و كەس و لایەنی تر بەشداره لە پەروەردەكردنیان، ئەوا هەندێ لایەنی ئەرێنی و نەرێنیشیان تیا دروست دەبێت. لەلایەنە ئەرێنیەكان وەك (پاراوی لە زمان، ئاسودەیی دەروونی و بەرزی متمانە بەخۆبوونی) منداڵ. لەبەرامبەردا لایەنە نەرێنیەكان وەك (شەڕنگێزی لە ڕەفتار)یاندا دروست دەبێت.

١٣- كات بەسەر بردنی منداڵانی نمونەكە كاتێك لە ماڵەوەن زیاتر بە ئامێرە ئەلیكترۆنیەكانە. دەركەوت پەیوەندی هەیە لە نێوان كاتژمێری كاركردنی ژنان لە دەرەوەی ماڵ و كات بەسەر بردنی منداڵەكانیان لە ماڵەوە.

دووەم/ ڕاسپاردەكانی توێژینەوەكە

یەكەم: پێویستە لە یاساوڕیساكانی كاركردندا ئەوپەڕی ڕەچاوی ژن بكرێت و كارئاسانی بۆ بكرێت بەتایبەت ئەو ژنانەی خاوەن منداڵن ئەویش بە پێدانی مۆڵەتی كاتی ڕۆژانەی دایكانە بەر لە تەواو بوونی دەوام.

دووەم: وەك دەردەكەوێت خێزانی كوردی لە بچوك بونەوەیەدایەو بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە ژنانی ئیشكەر هانبدرێن بۆ خستنەوەی نەوەی نوێ ئەمەش لەڕێی ئەو كارئاسانیانەوە دەبێت كە بۆیانبكرێت وەك:

ا. پێدانی مۆڵەتی منداڵبوون بە ماوەی زیاتر و موچەی تەواو بۆ ئەو دایكانەی كاردەكەن بۆ ئەوەی لە تەمەنێكی زۆر زوودا منداڵەكانیان بە جێنەهێڵن.

ب. كردنەوەی دایەنگاو باخچەی حكومی زیاتر هەتا دایكان كەمتر پەنا ببەن بۆ دایەنگاو باخچە ئەهلیەكان.

ت. درێژكردنەوەی كاتی دەوامی دایەنگاو باخچە حكومیەكان بە جۆرێك لەگەڵ دەوامی دایكەكاندا بگونجێت و دانانی كەسانی شارەزاو پسپۆڕ لە دایەنگاو باخچەكاندا.

پ. كردنەوەی دایەنگاو باخچە لە نزیك شوێنی فەرمانگەو دەزگاكانی ژنان كاری لێدەكەن.

سێیەم: كردنەوەی خولی ووشیاری و ڕاهێنانی بۆ ئەو ژنانەی كاردەكەن لە دەرەوەی ماڵ لە بواری گەشەپێدانی تواناو ولێهاتویەكان، خودناسی، و دەروونیەكان.

JZSB p-ISSN: 1813-0852, e-ISSN: 2617-3034

سێیەم: پێشنیارەکانی توێژینەوەکە

ئەنجامدانی توێژینەوەی تر لەسەر نمونەی تر و کۆمەڵگای جیاوازتر وەك:

١- ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسەر پەروەردەی منداڵانی ئەو ژنانەی لەکەرتی تایبەت کار دەکەن.

٢-ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەســەر پەروەردەی منداڵان، بە پێی تەمەنە جیاوازەکانی تربەتاییەت بۆ تەمەنی هەرزەکاران، چونکە توێژینەوەکەی ئێمە تەنها منداڵانی تەمەن (٢-٥) ساڵانە.

٣- شێوازی پەروەردەکردنی منداڵان لای ژنانی ماڵەوە.

سەرچاوەکان

یەکەم: کوردیەکان-

ئەفلاتون، کۆمار، و. کومەڵێك نووسەر، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر، ٢٠٠٦

گیدنز، ئەنتۆنی، کۆمەڵناسی، و. حەسەن ئەحمەد مستەفا، چاپی یەکەم، چاپخانەی ئاراس هەولێر، ٢٠٠٩

وا لی عبدالرحمن و، بیســتون محمد و تەها حســێن هۆکارەکانی ڕاکردنی مێرد منداڵ لە خێزانەوە بۆ ســەر جادە، خانەی چاپ و بڵاوکراوەی چوار چرا، سلێمانی، ٢٠٠٦

دووەم: عەرەبیەکان-

١. اتفاقية حقوق الطفل، اعتمدتها الجمعية العامة بالاجماع، ٤٤/٢٥ بموجب القرار المؤرخ، ٢٠تشــرين الثانى/ نوفمبر ١٩٩٠.

٢. جعنينى، حبيب: علم اجتماع التربية المعاصر، بين النظرية والتطبيق، ط١، دار وائل للنشر، عمان ٢٠٠٩.

٣. الحسن، احسان محمد، موسوعة علم الاجتماع، الطبعة الاولى، الدار العربية للموسوعات، بيروت، ١٩٩٩.

٤. الحسـن والحسـنى، احسـان محمد و عبدالمنعم، طرق البحث الاجتماعي، وزارة التعليم العالى والبحث الاجتماعي، بغداد، العراق، ١٩٨١.

٥. حنوش، حسن ياسين، اساليب الاحصاء التطبيقي، ط١، دار الصفا للنشر والتوزيع، عمان، ٢٠٠٩.

٦. عباس، فاضل، الاختبارات النفسية تقنياتها واجرائتها، دار الفكر العربي، بيروت، ١٩٩٦.

٧. عبيدات، زوقان واخرون، البحث العلمى (مفهومه، ادواته، اساليبه)، دارالنشر والتوزيع، عمان ، ١٩٨٧.

٨. عبدالفتاح، كاميليا، سايكولوجيا المرأة العاملة، دار النهضة، الطبعة الثانية، مصر، ١٩٩٠.

٩. عمر معن خليل، نقد الفكر الاجتماعي المعاصر"الطبعة الاولى" دار الافاق الجديدة"بيروت، ١٩٨٢.

١٠. فرح، محمد سعيد، البناء الاجتماعي والشخصية، دار المعرفية الجامعية، الاسكندرية، ١٩٨٩.

١١. قندبلجي، عامر البحث العلمي واســتخدام مصــادر المعلومات التقليدية والالكترونية، ط١، دار المســيرة للنشــر والتوزيع والطباعة، عمان، ٢٠٠٨.

١٢ . معروف، صبحى عبداللطيف، سيكولوجة الطفولة والمراهقة، الطبعة الثانية، مطبعة الجامعة بغداد. ١٩٨٠.

١٣. ميشل، ديكن، معجمع علم الاجتماع، ت: احسان محمد الحسن، مطبعة دار الحرية، بغداد، ١٩٨٠.

١٤.النصار، عبدالكريم عبدالسادة، التصنيع وأثره فى حضر التغير الاجتماعي، العراق، . ١٩٩٧

١٥. نايفة قطامى و محمد برهوم: طرق دراسة الطفل، دار الشروق للنشر والتوزيع، عمان، ١٩٩٧.

سێیەم: نامەی ماستەرەکان-

١- اســو ابراهيم عبـدالله، المشــكلات الاجتماعيـة والحضـــاريـة للمراة العاملة في منطقة حكم الذاتي، رســـالة ماجستيرغير منشور، بغداد، ١٩٨٢

٢- فريال بهجت عزيز، عمل المراة واثره على دورها في الاسـرة. رسـالة ماجسـتير غير منشـور، جامعة عين شـمس، قاهرة، ١٩٨١.

٣- ملكة الحاج يوســف، أثار عمل الام على تربية أطفالها، دراســة ميدانية لبعض الامهات العاملات بمدينة، رســالة ماجستير غير منشورة، الشارقة، الجزائر، ٢٠٠٢-٢٠٠٣.

٤- بن زيان مليكة، عمل الزوجة وانعكاسـاتة على العلاقات الاسـرية، جامعة منتوري، رسـالة ماجسـتير غير منشـور، الجزائر، ٢٠٠٤.

٥- Sonali Aggarwal, Personality Traits in children of working and non working mothers: A comparative study,Lal Nehru University,Delhi, 2016

٦- Allahdin Abro andRosan Ali Mugheri, Study of the effects of working mothers on the Development of Children, Pakistan, 2012

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی
سەرۆکایەتی زانکۆی سلێمانی
کولێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان- خوێندنی باڵا (ماستەر)
بەشی کۆمەڵناسی

دایکی بەڕێز ....

ئەم فۆڕمەی لەبەردەستدایە بە مەبەستی ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی زانستییە، بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە بواری کۆمەڵناسیدا لە ژێر ناونیشانی (ڕەنگدانەوەی کارکردنی ژنان لەسەر پەروەردەی منداڵ) لە پێناوی سەرکەوتنی توێژینەوەکەدا پێویستمان بە هاوکاری تۆی بەڕێزە، هاوکاریت مایەی دەوڵەمەند کردنی توێژینەوەکەیە .

یەکەم : پرسیارە گشتیەکان

١.تەمەن : ( ) ساڵ

٢.ئاستی خوێندەواری : سەرەتایی( ) ناوەندی ( ) ئامادەیی ( ) دبلوم ( ) بەکالوریۆس ( ) خوێندنی باڵا ( )

٣. داهاتی مانگانەت : دینار

٤. ژمارەی منداڵ : ( ) منداڵ

٥. کاتژمێری کارکردن لە ڕۆژێکدا ؟ ( ) کاتژمێر

دووەم: پرسیارە تایبەتەکان

٦. منداڵەکەت لە چ کاتێکدا زیاتر خواردن دەخوات؟

ا. لەگەڵ خۆم ب. لە دەرەوەی ماڵ ج.هەرکات پێویست بێت

٧. منداڵەکەت لە چ کاتێکدا زیاتر دەخەوێت؟

ا. لەگەڵ خۆم ب. لەلای کەسانی تر ج. بەتەنها

٨ . ئایە بەهۆی کارەکەتەوە توشی کەمتەرخەمی بوویت لە چاودێری تەندروستی منداڵەکەت؟

بەڵێ ( ) نەخێر ( )

٩ . کام لەم شێوازانە دەگریتەبەر پەروەردەکردنی منداڵەکانتدا ؟

ا. ئازادی ( ) ب. نازپێدان ( ) ت. چاودێریکردن و بەدواداچوون ( ) پ. تاوتاوی ( ) ج. پارێزگاری و پشتیوانیکردن ( ) ه. پاداشت و سزا ( )

١٠. ئایاَ ئامادەنەبوونت لە ماڵدا لە نیوەی ڕۆژەکە زیاتر تا چەند کاریگەری دروست دەکات لەسەر دەروونی منداڵەکەت؟

ا. زۆر ( ) ب. کەم ( ) ج. کاریگەری دروست نەکردوە

١١. کارکردنت لە دەرەوەی ماڵ بۆتە هۆی کام لەمانە؟

ا.لاوازی پەیوەندیت لەگەڵ منداڵەکەت ( ) ب.کەم بوونەوەی سۆزت بەرامبەر منداڵەکەت ( )

ت. نەمانی ئارامێتی بەرامبەر منداڵەکەت ( )

١٢. کارکردنت لە دەرەوەی ماڵ کام لەم سیفەتانەی زیاد کردووە لە منداڵەکەتدا؟

ا. پشت بە خۆبەستنی منداڵەکانت ( ) ب. بەکۆمەڵایەتیبونی منداڵەکانت ( )

ت. زۆر هۆگر بوون بە کەسانی تر ( ) پ. تورەیی وبێزاری ( )

١٣. لەکاتی چوونت بۆ کارکردن منداڵەکەت لای کێ بەجێدەهێڵیت؟

ا. هاوسەرەکەم ( )

ب. کەسێکی نزیك (دایکم) ( )

ت. دایەنگا و باخچە ( )

پ. کەسی تر ( )

١٤. بە بڕوای تۆ بەشـــداریکردنی کەس و لایەنی تر لە پەروەردەکردنی منداڵەکەتدا یارمەتی گەشـــەکردنی کام لەم لایەنانە دەدات؟

ا. ئاسوودەیی دەروونی منداڵ ( ) ب. هێمنی ڕەفتاری کۆمەڵایەتی منداڵ ( )

ت.. پاراوی زمانی منداڵ ( ) پ. بەرزی متمانەبەخۆبونی منداڵ ( )

١٥. پێت وایە بەشداریکردنی کەس و لایەنی تر لە پەروەردەکردنی منداڵەکەتدا بۆتە هۆی کام لەمانە؟

ا. شڵەژانی دەروونی منداڵ ( ) ب. شەڕەنگێزی لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی منداڵ ( )

ت. سستی لە زمانی منداڵ ( ) پ.لاوازی متمانە بەخۆبوونی منداڵ ( )

١٦. منداڵەکەت چۆن کاتەکانی لە ماڵ بەسەر دەبات؟ یەکێك زیاتر هەڵبژێرە

ا. سەیریکردنی تەلەفیزیۆن. ( ) ب. یاریکردن بە ئامێرە ئەلەکترۆنیەکان( )

ت. یاریکردن لە کۆڵان. ( ) پ.زیاتر لەگەڵ دایکیدایە ( )

ج. یاریکردن بەتەنها ( )

JZSB p-ISSN: 1813-0852, e-ISSN: 2617-3034